

ПРОЄКТ
Додаток 1
ЗАТВЕДЖЕНО
Рішення 51 сесії 8-го скликання
від 09.10. 2025 року №2390

Кам'янська сільська рада

Стратегія розвитку
Кам'янської сільської територіальної громади
до 2027 року

Кам'янське - 2025

ЗМІСТ

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. АНАЛІТИЧНА ЧАСТИНА СТРАТЕГІЇ КАМ'ЯНСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ (ТГ).....	4
1.1. Історичний розвиток громади	4
1.2. Загальна характеристика та географічне розташування громади (ТГ)	8
1.3. Природно-ресурсний потенціал громади	10
1.4. Наявна інфраструктура	13
1.5. Містобудівна документація	19
1.6. Характеристика населення та трудових ресурсів	20
1.7. Фінансовий стан та бюджет територіальної громади	22
1.8. Органи управління громадою	26
1.9. Економічний розвиток та підприємництво	27
1.10. Інформація щодо відповідності регіональній Стратегії розвитку	28
РОЗДІЛ 2. SWOT-АНАЛІЗ	29
РОЗДІЛ 3. СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	31
РОЗДІЛ 4. СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	37
РОЗДІЛ 5. СТРАТЕГІЧНІ, ОПЕРАТИВНІ ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ТА ЇХ УЗГОДЖЕНІСТЬ ЗІ СТРАТЕГІЯМИ ВИЩИХ РІВНІВ	38
РОЗДІЛ 6. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ТА ПЛАНУ ЗАХОДІВ.	47
РОЗДІЛ 7. МОНІТОРИНГ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ТА ПЛАНУ ЗАХОДІВ	48

Вступ

Стратегія розвитку Кам'янської сільської територіальної громади до 2027 року та План заходів на 2024-2027 роки з реалізації Стратегії розвитку Кам'янської сільської територіальної громади до 2027 року (надалі – **Стратегія – 2027 та План заходів її реалізації**) є документами середньострокового стратегічного планування на місцевому рівні, що визначає: Бачення розвитку Кам'янської сільської ТГ станом на 2027 рік; систему Стратегічних цілей (СЦ), Оперативних цілей (ОЦ) та Оперативних завдань (ОЗ), а також – План заходів на 2024-2027 роки її реалізації, як перелік Проєктів (Проєктних пропозицій) стратегічного значення, розподілених по відповідних СЦ, ОЦ і ОЗ.

Стратегія – 2027 та План заходів її реалізації покликані забезпечити:

- сталий, екологічно збалансований розвиток Кам'янської ТГ до 2027 року;
- об'єднання зусиль усіх зацікавлених сторін ТГ (мешканців усіх вікових категорій, сільську раду та її виконком і комунальні підприємства, представників бізнесу, підприємства та громадського сектора) задля подальшого економічного і соціального поступу громади та покращення якості життя через ефективне використання сильних сторін і конкурентних стратегічних переваг ТГ.

Стратегія – 2027 та План заходів її реалізації розроблені відповідно до законів України [«Про засади державної регіональної політики»](#), [«Про місцеве самоврядування в Україні»](#), [«Про стратегічну екологічну оцінку»](#), Постанови Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2023 року №816 [«Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів»](#), Постанови Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2023 року №817 [«Деякі питання розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених Стратегії і плану заходів»](#), Наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31.03.2016 №79 [«Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та і планів заходів з їх реалізації»](#), а також з врахуванням [Методичних рекомендацій щодо порядку розроблення, затвердження, реалізації, проведення моніторингу та оцінювання реалізації стратегій розвитку територіальних громад](#), затверджених наказом Міністерства розвитку громад та територій України від 21.12.2022 № 265.

Стратегія узгоджується з стратегічними і оперативними цілями стратегічних документів державного та регіонального рівня: [Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки](#) (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695) та [Регіональної Стратегії розвитку Закарпатської області на період 2021-2027 років](#) (затверджено рішення Закарпатської обласної ради від 01.10.2020 № 1840).

До процесу формування бачення і визначення пріоритетів розвитку громади були долучені представники органів місцевого самоврядування та регіональної влади, бізнес спільноти, освітяни, медики, представники громадянського суспільства, а також експерти Лукша О.В., Траньович Ю.П. та Юрош В.В.

Проєкт Стратегії – 2027 розроблено у відповідності з рішенням 22-ої сесії VIII скликання Кам'янської сільської ради від 03 серпня 2023р. №1391 відповідно утвореною Робочою групою.

1.1. Історичний розвиток громади

Село Кам'янське розташоване в мальовничій Боржавській долині, на південних схилах передгір'я Карпат. В центрі села розгалужується шосейна дорога на Іршаву, Берегове, Мукачево.

Церква у селі Кам'янське була зведена у 1900 році, а її торунь закінчена у 1910 році. До цього часу була побудована дерев'яна церква, трохи північніше сучасної (зараз на її місці кам'яний хрест).

У Кам'янському діє загальноосвітня школа I-III ступенів, дошкільний навчальний заклад, будинок культури, амбулаторія загальної практики-сімейної медицини, відділення зв'язку.

У Кам'янському проживає Заслужений лікар України – Фединишинець Одарка Степанівна. Пані Одарка пропрацювала лікарем-педіатром більше 40 років, дбала про здоров'я не лише дітей а й дорослих Кам'янського, Хмільника, Богаревиці, Воловиці, Мідяниці, Дунковиці, Арданова. Після виходу на пенсію і до тепер до лікаря приходять хворі за допомогою або порадою.

Село Богаревиця розташоване на невисокому пагорбі по дорозі міжрайонного значення Іршава-Берегове. Народний переказ пов'язує назву поселення із словом «Погарь», тобто випалена земля. Це говорить про те, що перші поселенці були змушені вирубувати дерева та спалювати їх, а на звільненій землі будували собі будинки, розорювали землі і займалися землеробством. Своє поселення люди назвали «Погаревиця», а з часом назва змінилася на «Богаревицю».

У селі побутує легенда, яка розповідає про срібний дзвін, який було знайдено у селі на початку XX століття. Кажуть, що його вилито за наказом Ярослава Мудрого і він мав написи на руській мові та дату «1034 рік». Під час Першої світової війни дзвін було переплавлено і знищено.

Археологічні дослідження фіксують на околиці села стоянку епохи пізнього палеоліту (30-20 тис. р. до н.е.). Перша документальна згадка про Богаревицю датується 1412 р, коли князь Федір Корятович судився з місцевим феодалом Міклошем Комловші за лісовий масив. За угорських часів село було перейменовано на «Falucka».

У 1707 році у селі служив священиком Петро Сігов-Жіго, а з 1740 року відома дерев'яна церква з одним дзвоном. Станом на 1805 рік сільська громада налічувала 249 чоловік, з яких 28 було кріпаків. На той час священиком служив Михайло Кофланович, який обслуговував ще сусідні села Кам'янське, Воловицю і Хмільник. Це свідчить, що церква у Богаревиці була основною, а інші мали статус філіалів. Школи не було, але проводилася катехизація дітей.

У 1821 році офіційно засновано парохію, а в другій половині XIX ст. спорудили нову муровану церкву на честь Різдва Пресвятої Богородиці. На 1851 рік у селі проживало 336 греко-католиків та 20 євреїв. Власником земель були члени родини Комловшіїв.

У 1860 році відкрита церковно-приходська школа.

На 1910 рік населення села складало 573 чоловік. За часів Чехословацької республіки відкрито державну народну школу. Станом на 1921 рік тут навчалось 56 дітей. Діяло культурно-просвітницьке товариство ім. Духновича та музичний хор.

У радянську епоху всі сільські землі входили до багатогалузевого колгоспу «Радянська Україна», центральна садиба якого розташовувалася у с. Кам'янське. Сьогодні у селі працює

Богаревицька загальноосвітня школа I-го ступеня, дитячий садочок, фельдшерсько-акушерський пункт, сільський клуб, кілька крамниць та кав'ярень.

Відомим вихідцем з села є Ю. І. Балега (1928-2016), критик, літературознавець, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Ужгородського національного університету.

Село Воловиця розташоване за 1,5 км. від дороги міжрайонного значення Іршава-Берегово. Перша документальна згадка про Воловицю датується 1412 р, коли князь Федір Корятівич судився з місцевим феодалом Міклошем Комловші за лісовий масив. Відомо, що на протязі багатьох століть це була власність угорського феодала Комловшія.

У 1600 році село було перейменовано на Павлово (Pálfalva), а на початку XX століття угорці вживали назву Beregpálfalva.

Станом на 1805 рік у селі проживало 121 особа, з яких 17 кріпаків. Церква була філією від основної, яка знаходилася у Богаревиці.

Уже у 1851 році в селі проживало 167 жителів греко-католицького віросповідання. Звіт шкільного інспектора за 1931 рік засвідчив, що у селі школи досі немає і тому діти змушені відвідувати школу у сусідньому селі Хмільник.

У 1941 році загальна кількість жителів складала 330 чоловік, з яких 282 відносилися до греко-католиків, тобто українці-русини. Загальна історія села тісно пов'язана з історією сусідніх сіл: Хмільника, Богаревиці, Кам'янського.

Село Хмільник розташоване в долині річки Боржава за 3,5 км. від с. Кам'янське і адміністративно підпорядковано Кам'янській сільській раді. Через село проходить шосейна дорога міжрайонного значення Іршава-Берегово.

За легендою село отримало назву від першого поселенця Комловшія або за припущеннями, власником села був феодал Комловшій. Археологічні знахідки свідчать, що дана територія була заселена ще в епоху пізньої бронзи (1300 років до н.е.). Також зафіксовано давньослов'янське поселення в ур. Лази (1 ст. н.е.) та слов'янське городище VIII-IX ст. Перші документальні згадки про поселення відносяться до 1319 року.

У 1716 році згадується священник Федір Папп, а вже у 1751 році зафіксована дерев'яна Свято-Михайлівська церква. Із опису відомо, що це був невеликий будинок без вежі, вкритий солом'яною. У 1869 році споруджено дзвіницю, яка збереглася до сьогодні. У 1919 році, за часів Чехословацької республіки, село було перейменовано на Хмільник. Тоді ж у селі відкрито народну школу.

У 1939 році село перейменували на Комловш, а вже у 1946 році селу повернули назву Хмільник.

Село Арданово розташоване на річці Мухів Яр. Перші згадки про нього датуються 1364 року. Арданово, село під «Богославом». Арданово - одне із найдавніших на Іршавщині слов'янських поселень.

Село розташоване під грядою невисоких гір, які утворюють довгий звивистий хребет, що носить дивне найменування - Гат. Цей хребет неправильно підковою облягає прадавнє село Арданово з його хатами, вулицями, садами та городами, не даючи північним вітрам негативно впливати на помірно-теплий мікроклімат, котрий тут створила природа. Саме тут наливаються сонячним теплом і пахучим нектаром найсолдші сливи, які й забезпечують Арданову непохитну славу столиці сливовиці.

За легендою гора над селом в давнину називалася по-іншому, а теперішню назву наші пращури їй дали після переможної битви місцевого слав'янського князя Ардана із татаро-монголами – песиголовцями. Кочуючим полчищам татаро-монголів, після завоювання майже всієї великої держави Київська Русь, довго не вдавалося перейти високі гори Карпати, які постали на їхньому шляху. Але, як гласить легенда, серед братів-русинів, що проживали по той бік Бескидів, знайшлися зрадники, які показали ординцям перехід на наш

бік. Багатотисячні загони песиголовців вдерлися в мальовничі долини річок Латориці, Тиси, Ужа та Боржави, спустошуючи все на своєму шляху аж до долини наймогутнішої в Європі річки - Дунаю. Основна орда песиголовців обійшла неприступні на той час Мукачівський, Хустський та Боржавський замки і злі азіати посунули далі на територію теперішньої Угорщини, Словаччини та Румунії. Тільки один досить великий загін завойовників зупинився в урочищі Росвигово - під самим Мукачівським замком, сподіваючись на його взяття облогою.

Місцевий князь Ардан з дружиною війська - до неї тоді входили і мешканці села Арданово, котрі королем Угорщини були зільнені від панщини за те, що служили охоронцями фортеці Мукачівського замку. Знаючи про панічний страх песиголовців перед дрімучими Карпатськими лісами, хитрий князь, ніби відступаючи, заманив ординців в ліси під самісінькою горою Гат - в урочище Костиці - і вступив з ними в жорстоку битву.

Битва була довготривалою і кровопролитною з обох боків, але княжа дружина за рахунок надзвичайної хоробрості арданівських воїнів все ж здобула жадану перемогу. Радіючи з того, що страшних песиголовців таки вдалося розгромити, князь на самій вершині гори біля села зупинив своє переможне військо. Він зліз з коня, поцілував шаблю, вклав її в піхви і, впавши навколішки обличчям до сонця, що саме на той час опинилося в zenіті над Шаланицькою горою, радісно вигукнув: «Богу Слава! Ми – перемогли! Богу Слава!». «Богу Слава! Богу Слава! Богу Слава!» – тричі повторили за князем воїни-переможці, від чого могутнє ехо тисячоголоса покотилося над горами. З того часу ту гору, що й нині гордо височіє над селом Арданово, так і називають – Богослав.

Згодом князь Ардан зі своїми підданими побудував на тій горі досить велике і міцне військове укріплення – городище, яке багато років слугувало нашим предкам захистом від ворогів. Мабуть, песиголовцям пізніше таки вдалося його зруйнувати, бо вже багато років в лісі над селом знаходяться залишені рештки зруйнованого Арданівського замку-городища, про яке наші земляки тепер кажуть досить коротко – Мур.

Село Дунковиця розташоване на західному напрямку від районного центру - Іршава.

Кожне поселення має свою топоніміку, яка може багато розповісти про історію заселення. Дунковиця в старі часи була оточена лісами, на жаль, більша частина їх зараз вирубана для потреб населення.

Вулиці у селі - сільські кутки, таких є два: Линьковиця - заснована побратимом Думки, першозасновника села, хащівником, знаходиться на північ від центру села, а також Тупиковиця - знаходиться на верху села.

Легенди про заснування села мають несуттєві розбіжності. Але основна версія наступна. Парубок на ім'я Думка разом із своїми побратимами мандрували по хащах (лісах). Тому їх називали хащівниками. Знайшовши 2 колодязі у дубовому лісі, вирішив поселитися тут. Вирубавши ліс, Думка поселився тут. Тому перша назва села - Думковиця. Але через деякий час із верхнього кінця, де знаходилися криниці, переселився у центр сьогоdnішнього поселення. А його товариш Линько оселився на північ від Думковиці, і ця частина села почала називатися Линьковиця. Дана версія викладена у «Історії села» невідомого автора, яка у свою чергу записана у «Шкільній хроніці» школи села Дунковиця за 20- 30 років минулого століття.

Щодо дати заснування села, то знову є розбіжності. У праці відомого чеського історика 20- х років ХХ ст. А. Годинки «Диплом єпархії Мукачівської» він згадує письмовий запис про те, що у 1696 році Думковиця була дочірньою церковною общиною с. Шаркадь (сьогодні Горбок). Але у праці М.Сирохмана «Церкви Закарпаття» вказується на те, що у 1648 році у селі існувала вже дерев'яна церква і наводиться ім'я священника - Ференц Томаш. Отже, вже тоді село існувало. Тобто, можемо віднести дату заснування села до 40 - х років XVII століття.

Село Мідяниця розміщено там, де зниження вулканічного Вігорлат-Гутинського хребта переходить у невеликі пагорби. Із східної сторони у підніжжі цих пагорбів село Сільце, а на заході і на самих пагорбах на висоті 160-170 метрів над рівнем моря - Мідяниця.

Цю місцевість облюбували собі люди ще в другому тисячолітті до н.е., коли людина переходила від кам'яних знарядь праці до мідних і бронзових.

Про це свідчать окремі знахідки, вироби з міді і бронзи, уламки керамічного посуду різного призначення. На цих пагорбах знаходився і мідно-плавильний центр, де вироблялись знаряддя праці, мечі, шаблі, наконечники, сокири. Окремі з них були знайдені відомим дослідником, археологом Тюдаром Легоцьким. Але наявність мідно-плавильного центру на пагорбах біля села дає підставу стверджувати, що послужила і назвою села - Мідяниця.

На північному заході села Мідяниця знаходиться городище Богослов, яке є майже ровесником Білецького та Стремтури і Будолова в Іршаві. Ці поселення нагадують нам про активне і бурхливе життя стародавніх цивілізацій, шляхи яких перетинались у Верхньому Потиссі. Але в стародавні часи було так: одні кочові племена приходили і будували, а інші на них нападали і все руйнували. Так сталося з виробничими центрами в Мідяниці.

У свій час австро-угорський уряд на мідяницьких горах побудував цегельно-черепичний завод, на якому робітниками працювали жителі з усієї околиці. Цей завод працює і сьогодні. На мідяницьких пагорбах є дуже придатна глина для випуску цегли і черепиці. Ґрунти на мідяницьких пагорбах родючі, сприятливі для вирощування садів і виноградників. Навіть сьогодні на території села вирощують виноградники ТОВ «Чизай»

З давніх часів мешканці села, крім землеробства, тваринництва, займалися і ремеслом: жінки пряли, ткали, а чоловіки виготовляли бочки для вина, капусти, огірків. Тут також виготовлялись корита, фаталки, дейжі, дерев'яні відра та інші предмети широкого вжитку для селянської оселі. Цьому сприяла сама природа, великі дубові ліси, що розміщені на півночі села в Гатському масиві. Тому професія бочкаря-бондаря у селі - професія стародавня.

Церква у селі побудована у 1825 році. До 1825 року у селі Мідяниця була церковно-приходська сільська школа, оскільки ніякого приміщення школи у селі не існувало. До церковного дяка приходили учні, які навчалися молитися «Закону Божого». Відомі імена перших церковних дяків кінця ХІХ ст., зокрема старожили пригадують прізвища Уйгелі, Чорба, Радик. У селі одна з найстаріших шкіл у районі, збудована 1825 року.

За австро-угорського періоду поряд з рідною мовою вчили читати і писати латинською мовою такі вчителі як Кобаль Іван, Манайло Мігель, Василь - Лоцій і інші. У 20 - х роках під час перебування Закарпаття у складі Чехословаччини у село прибули вчителі із Праги на допомогу місцевим вчителям. Вони навчали чеської мови, яка була державною.

Село Сільце лежить в долині річки Іршавка за 75 км від обласного центру Ужгород. Сільце є важливим вузлом автобусного сполучення, де перетинаються шляхи на Мукачеве, Виноградів, Хуст, Берегове. Через село проходить шосейна дорога загальнодержавного значення Н-09 Мукачеве - Рахів - Богородчани - Івано-Франківськ - Львів, а також дороги обласного значення Іршава-Берегове, Іршава-Мукачеве, Іршава-Виноградів.

Перші поселенці, як свідчать археологічні знахідки, з'явилися на території сучасного села ще в епоху пізнього палеоліту (40-30 тис. р. до н.е.). Також відомо про поселення в урочищі Лази, яке датується ранньозалізним віком (VIII-VII ст. до н.е.).

Перші документальні згадки про село відносяться до середини ХІІІ століття. В угорських джерелах поселення записано як Kisfalud, пізніше Beregisfalud. Більш детальні відомості про поселення датуються 1457 роком.

У 1707 році у селі уже був священик Павло Папп. У 1797 році згадується невелика дерев'яна церква, яку у 1839 році було розібрано і перевезено до села Дешковиці.

Станом на 1805 рік у селі проживало 613 жителів, з яких 82 кріпаки феодальних роди Ілошваїв, Ойтоїв, Морваїв. Священик Михайло Шуштаї.

У 1851 році село нараховувало 514 греко-католиків, 12 реформатів, 5 римо-католиків і 40 євреїв. Цікаво, що на мосту через річку Іршавку, діяв митний пост, який збирав мито з торговців, які перевозили товари через село у напрямку Виноградова, Хуста, Мукачева, Берегова, Іршави. У цей же період діє водяний млин.

У другій половині XIX століття громада будує нову муровану церкву на честь Покрови Пресвятої Богородиці. Тоді ж була відкрита перша церковно-приходська школа. За часів Чехословацької республіки відкрита державна народна школа, продовжує діяти церковно-приходська школа, дитсадок. Відкрито молочарню і кредитне товариство.

У 1930-х роках запрацював кар'єр по видобутку андезиту, який є одним з найбільших таких кар'єрів на Закарпатті. У повоєнний час землі села увійшли до багатогалузевого колгоспу імені Шевченка, який славився у всьому краї високими врожайми тютюну, овочів, кукурудзи. Діяла середня школа, клуб.

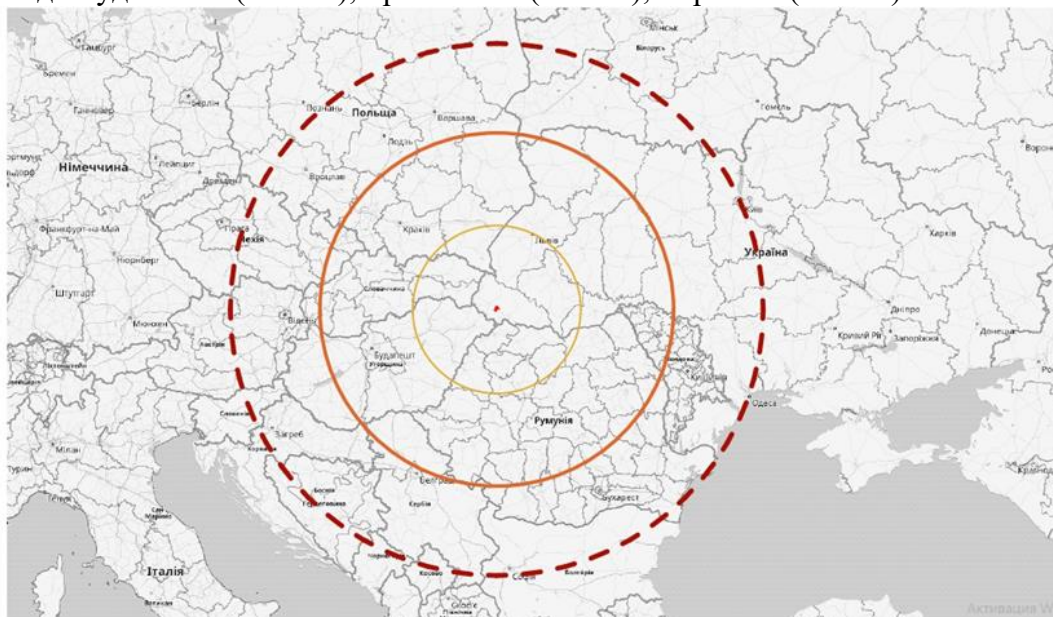
У Сільці народився відомий закарпатський історик В. І. Худанич (1922-2006), поет І.М. Сухан (1937-2002), прозаїк І.В. Симчера (1936-1961). Також тут працює і проживає відомий в Україні майстер з виготовлення скрипок С. Г. Голубокий.

1.2 Загальна характеристика та географічне розташування громади

Кам'янська територіальна громада розташована у південно-західній частині Закарпатської області та знаходиться у Берегівському районі. Закарпатська область є прикордонним регіоном, що знаходиться на заході України і межує з Польщею (33,4 км), зі Словаччиною (98,5 км), з Угорщиною (130 км), з Румунією (205,4 км). На півночі та північному сході Закарпаття межує з Львівською (85 км) та Івано-Франківською областями (180 км).

Завдяки вигідному розташуванню Закарпатської області на перехресті міжнародних транспортних, економічних, торговельних та культурних шляхів, область є головним транзитним коридором з країнами Європейського Союзу. Кам'янська громада має вигідне географічне розташування майже та хороше транспортне сполучення з великими містами Європейського Союзу. Відстань від с.Кам'янське до столиці України м. Київ - 794 км, що більше, ніж до Будапешта (343 км), Братислави (543 км), Варшави (665 км).

Діапазон віддаленості Кам'янської ТГ

200 км

400 км

600 км

Значний логістичний та транзитний потенціал громади, що має розміщення 71 км від Ужгорода, підсилений наявністю автомобільної дороги національного значення Н09, що веде до дороги загального користування державного значення М-06 Київ-Чоп (на м. Будапешт через міста Мукачево і Ужгород та державний кордон з Угорщиною), з якою збігається європейський автошлях Е471, міжнародний транспортний коридор «Середземноморський» (№5).

Територія громади згідно з адміністративно-територіальним устроєм України входить до складу Берегівського району Закарпатської області. Кам'янська територіальна громада має площу 71,58 км² та складає 4,8% площі Берегівського району, 0,56 % площі Закарпатської області.

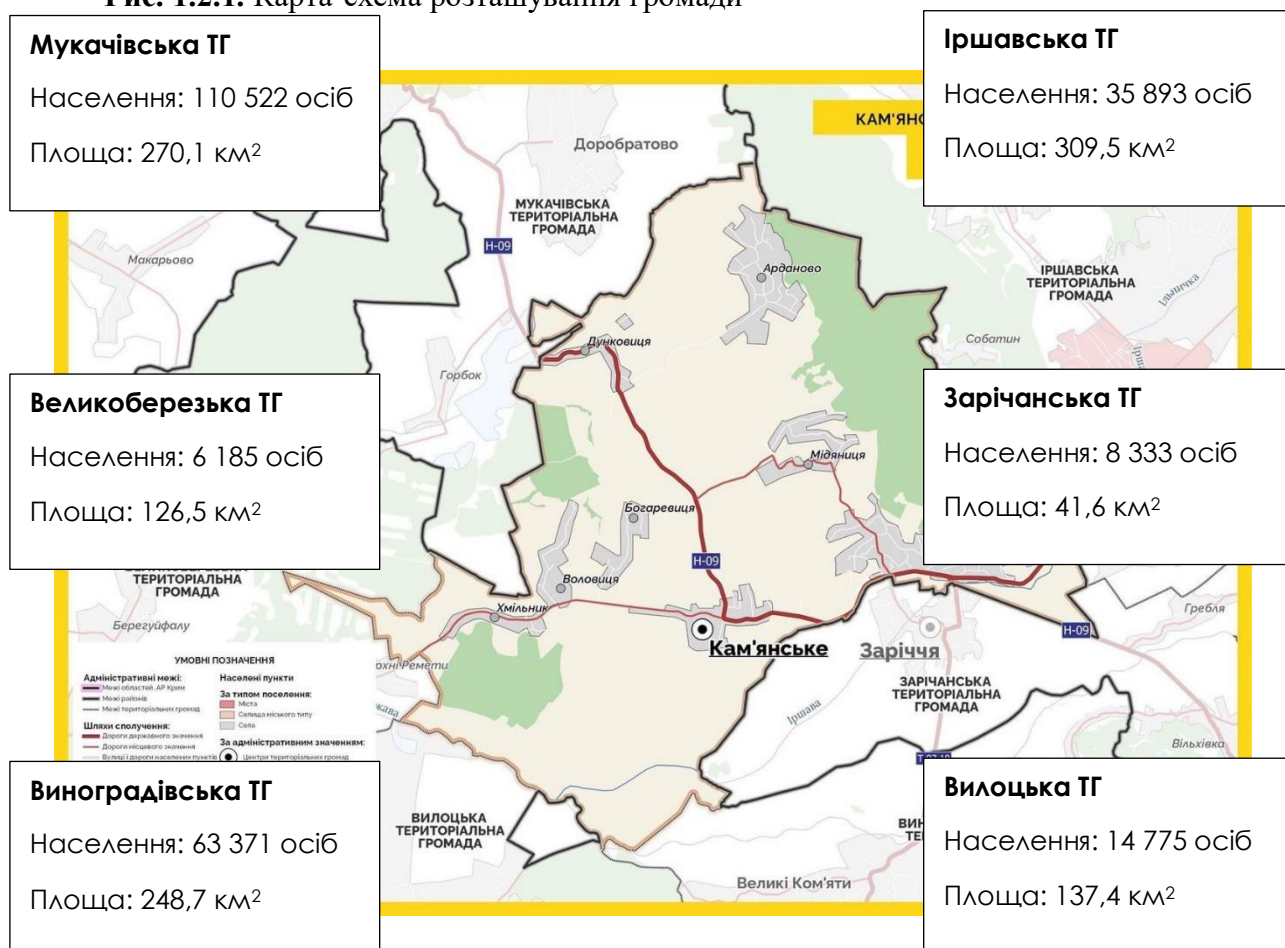
Вигідне розміщення у 71 км зоні від обласного центру м. Ужгород на дорозі загального користування національного значення Н-09 Мукачево-Рогатин-Львів – це ті можливості громади, які здатні стимулювати розвиток бізнесу, зумовити створення нових підприємств у переробній промисловості та сільському господарстві, сферах будівництва та логістики.

Таблиця 1.2.1. Порівняльна характеристика територій і населення

Адміністративно-територіальна одиниця	Площа, км ²	Площа у % до загальної площі району/області	Населення, тис.осіб	Населення у % до загального населення району/області	Густота населення, осіб/км ²
Кам'янська громада	71,58	4,8/0,56	9,447	4,5/0,75	132
Берегівський район	1 477	11,6	206,696	16,54	140
Закарпатська область	12 777	-	1250,1	-	98

Сусідні громади: Кам'янська територіальна громада межує на заході з Великоберезькою територіальною громадою, на сході — з Іршавською територіальною громадою, півночі — Мукачівською територіальною громадою та на півдні з Зарічанською, Вилоцькою та Виноградівською територіальними громадами.

Рис. 1.2.1. Карта-схема розташування громади

1.3 Природно-ресурсний потенціал громади

Ландшафтні особливості рельєфу

В геоморфологічному відношенні Кам'янська територіальна громада знаходиться в межах Чопсько-Мукачівської пластово-аккумулятивної низовини. Вздовж південно-східної її частини протікає річка Іршавка, та впадає в річку Боржава на півдні.

Поверхня землі являє собою рівнину з ухилом у південно-західному напрямку. Відмітки поверхні коливаються від 120 до 250 м. На території Кам'янської громади з північного заходу на південний схід простягається одна геологічна структура: Закарпатський внутрішній прогин. У геологічній будові громади характерні неоген-четвертинні відклади.

Корисні копалини

1.Базальтові стовпи в с.Сільце

З неогеновими відкладами пов'язані численні родовища корисних копалин. На території спостерігаються великі поклади андезиту, базальту, тугоплавких глин тощо. Що сприяло створенню тут кар'єрів з їх видобутку, а саме:

- в с. Арданово (корисна копалина представлена андезитом придатним для виробництва щебню марки «1200», що відповідає вимогам ГОСТ 8267-64, та бутового каменю марки «800».);
- в с.Сільце (андезито-базальтове родовище).

Наразі перелічені кар'єри є недіючими.

Щодо родовища тугоплавких глин, знаходиться воно с.Мідяниця та характеризується покладами високоякісної, пластичної сировини, що може використовуватися в порцеляно-фаянсовому виробництві й вигідно експортуватись.

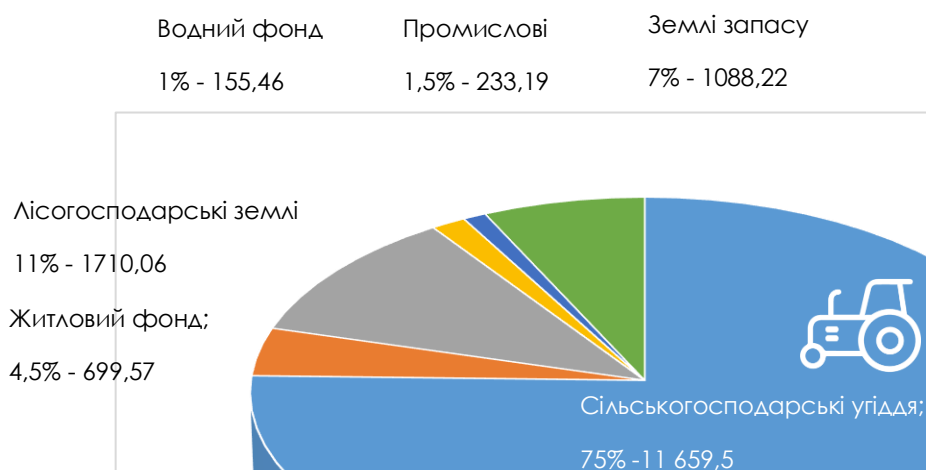
Переважає частина громади рівнинна та не становить труднощів для розвитку сільського господарства, прокладання транспортних шляхів. Це сприяє будівництву промислових підприємств, сільськогосподарських об'єктів, житлових будинків тощо.

Земельні ресурси

Рівнинність рельєфу та неглибоке залягання ґрунтових вод спричиняють значне оглеєння ґрунтів, а їх утворення під лісовою рослинністю накладає на ґрунтоутворення ще й підзолистий процес. Тому на території Кам'янської громади переважають бурі лісові опідзолені і оглеєні ґрунти широколистяних лісів.

Загальна площа земель становить 15 546,0 га. На рисунку наведена інформація щодо видів, площі земель громади та ваги кожного виду в структурі земельного фонду.

Майже 75% земель Кам'янської територіальної громади Закарпатської області складають землі сільськогосподарського призначення. Частка земель, на яких розвинена промисловість, проходять транспортні та комунікаційні мережі сягає 1,5%, а водного фонду – 1%.

Водні ресурси

Внутрішні води представлені р. Іршавка та місцевими штучними водоймами. Переважає дощове живлення річок, дещо меншим є снігове і підземне. Площа водного фонду Кам'янської громади становить 155,46 га, що становить близько 1% загальної площі громади. Річка Іршавка, яка протікає через територію громади, належать до басейну р.Тиси. Бере початок на західних схилах гори Бужори, що у гірському масиві Великий Діл, на північний схід від села Локіть.

Частково на межі з Вилоцькою громадою протікає р.Боржава - права притока р.Тиси (басейн Дунаю). Бере початок в Українських Карпатах, на Полонині Боржава на східних схилах гори Стій (1681 м), в урочищі Гимба. Також на території громади розташовані ставки, загальною площею 31,68 га. Найбільші з них знаходяться:

- в с.Сільце на межі з Іршавською громадою, що за типом водного об'єкту належить до руслового, та має площу 16,17 га;
- в південній частині с.Мідяниця загальною площею 2,6 га;
- в с.Арданово, що за типом водного об'єкту належить до руслового, має площу 11,5 га. об'ємом 248,25 тис.куб.м

Одночасно водні об'єкти використовуються як зони відпочинку, а також для любительської риболовлі та рекреації.

В с.Мідяниця розташоване джерело мінеральної води " Родинне гніздо" оптимальне за хімічним складом та температурою води .

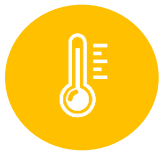
Вода є слабковуглекисла, кремнієва, середньомінералізована, хлоридна, натрієва, слабколужна. Мінеральна вода джерела дає загально-оздоровчий зовнішній ефект на людський організм, наповнюючи його необхідними для нормального функціонування речовинами та мікроелементами: залізом, кальцієм, калієм, магнієм, цинком, селеном, йодом, хлором. хромом, міддю, ванадієм, бромом, ортоборною кислотою, метакремнієвою кислотою.

В с.Хмільник в урочищі «Горзівка» розташоване ще одне цілюще джерело, вода якого має високий вміст срібла і тому корисна тим, хто страждає на кишково-шлункові недуги.

Лісові масиви

Територія громади знаходиться на межі природних зон мішаних і широколистяних лісів, а те, що ліси трапляються не на всій площі, є наслідком діяльності людини протягом багатьох сторіч. Ліси в межах громади займають площу понад 1710 га. Ліси представлені широколистяними, хвойними і мішаними угрупованнями. Основними лісоутворюючими породами є граб, дуб, бук, які відповідно займають. Територія, яка знаходиться під лісами займає 11% від загальної площі громади. Основні лісоутворюючі породи: бук, дуб, граб, вільха, липа, береза. У підліску ростуть кущі ліщини, шипшини, ожини, бузини чорної, вовчі ягоди, глоду звичайного, малини, терну. На луках ростуть злаки, вологолюбне різнотрав'я, а також кульбаба, польова ромашка, конюшина, дзвоники, звіробій, конвалія та ін. На території громади є 2 лісгосподарських підприємства, а саме: державне підприємство «Берегівський лісгосп», державне підприємство «Довжанський лісгосп».

Кліматичні умови

Клімат Кам'янської громади, відповідно до його географічного положення є помірно-континентальним. Карпатські гори перешкоджають проникненню холодних повітряних мас з півночі, тому клімат тут формується переважно вологими повітряними масами з Атлантичного океану і континентальним повітрям помірних широт. Величина сонячної радіації залежить від кута падіння сонячного проміння, який змінюється від 64-65° в червні до 17-18° в грудні. Поверхня області отримує в середньому за рік 48 ккал/см² тепла. Розподіл тепла та інші кліматичні показники (атмосферний тиск, опади, напрям і сила вітру) визначаються насамперед рельєфом. Середня температура липня тут досягає +20°C, а січня – -4°C.

Опадів випадає 500 – 600 мм на рік. Опади випадають переважно влітку (понад 60%), особливо у червні. Влітку бувають зливи та грози. Тривалість снігового покриву 50 – 60 діб на рік. На території нерідко бувають зими без стійкого снігового покриву.

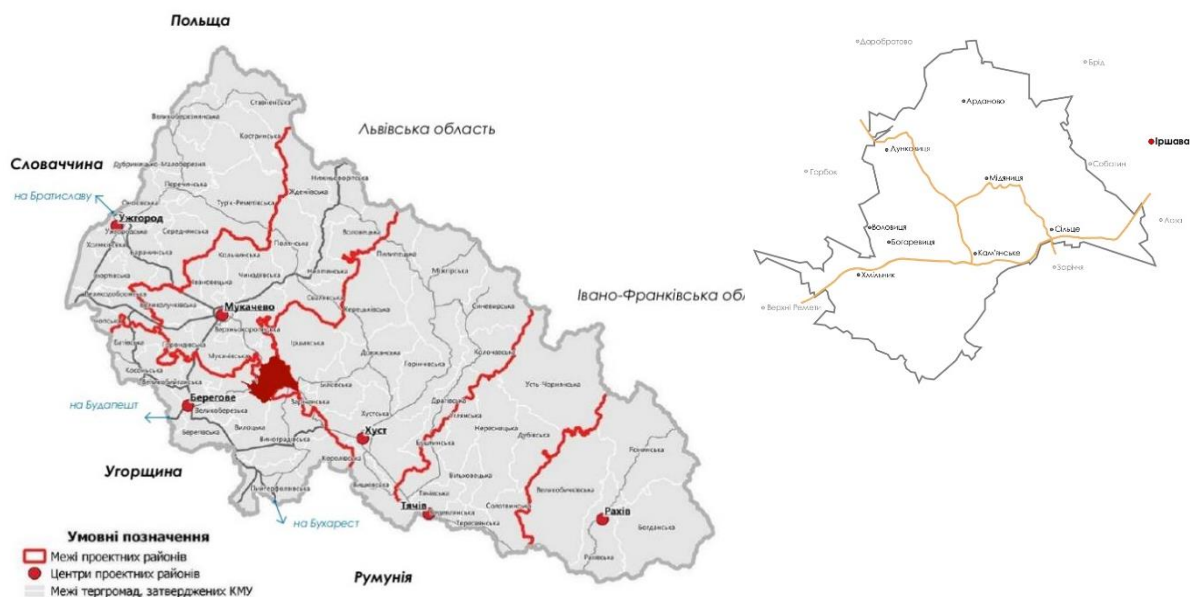
Насичені вологою повітряні маси переносяться західними і південно – західними вітрами, які переважають протягом року. У громаді добре виражені пори року із певними ознаками вітрового режиму, ходу температури, кількості опадів, хмарності, умовами для сільськогосподарських робіт. Достатність годин сонячного тепла, відсутність різкого перепаду температур повітря, а також невелика річна амплітуда температур, відсутність сильних вітрів протягом року сприяють вирощуванню різних сільськогосподарських культур та використання території громади як зони відпочинку.

1.4. Наявна інфраструктура

Дорожнє господарство

Рис 1.4.1. Мапи-схеми транскордонного сполучення

Через територію громади проходить автомобільний шлях національного значення Н09. Також територією громади проходять територіальні автомобільні дороги загального користування державного значення: Т0717 (Кам'янське-Берегове). Така транспортна доступність та близькість до обласного центру дає можливості для створення індустріальних парків, логістичних центрів, істотно впливає на активізацію господарської та комерційної діяльності в громаді.

Таблиця 1.4.1. відстані від центру ТГ (с. Кам'янське) до сіл громади

№	Назва населеного пункту	Відстань до центру ТГ (кілометри доріг)
1	с. Богаревиця	4,7 км
2	с. Воловиця	6,2 км
3	с. Хмільник	3,6 км
4	с. Арданово	8,5 км
5	с. Дунковиця	5,9 км
6	с. Мідяниця	5 км
7	с. Сільце	6,2 км

Транспортне сполучення та зв'язок

Транспортні зв'язки громади здійснюються автомобільним транспортом. Через територію громади курсує 32 автобусних маршрути приміського, міжміського та міжнародного сполучень. Послуги надають такі перевізники як ТОВ «Іршавське АТП», «Мукачівське АТП», ТДВ «Берегівське АТП» АТ «Ужгородське» АТП - 12107, тощо.

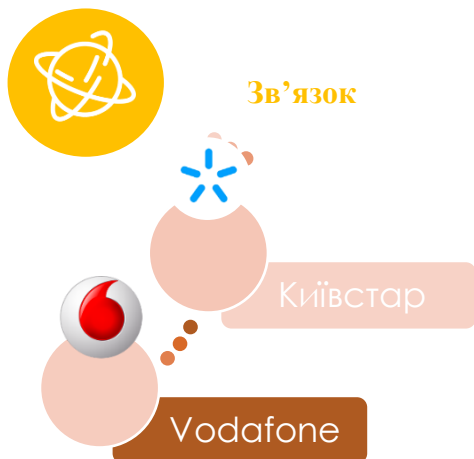
В с. Сільце знаходиться автостанція за адресою: вул. Центральна 56 а.

Поштові відділення

Жителям Кам'янської громади надаються поштові, логістичні та фінансові послуги 8 відділеннями поштового зв'язку (4 відділення Укрпошти та 5 Нової Пошти) розміщеними в с.Сільце, с.Кам'янське, с.Арданово, с.Дунковиця, с.Богаревиця.

Мобільним покриттям охоплена майже вся громада. Найпопулярніший мобільний оператор – Київстар. Широкосмуговий інтернет охоплює територію всієї громади. Щодо мереж сповіщення населення, використовується офіційний веб-сайт Кам'янської сільської ради <https://kam-rada.gov.ua/> та Facebook-сторінка «Кам'янська територіальна громада».

Соціальна інфраструктура

Інфраструктура закладів освіти Кам'янської територіальної громади представлена 6 закладами загальної середньої освіти, які мають у своєму складі 2 філії, та 9 закладами дошкільної освіти (1 із них є структурним підрозділом гімназії). Матеріально-технічна база навчальних закладів потребує суттєвого оновлення.

Таблиця 1.4.2. Показники діяльності дошкільних закладів освіти та закладів загальної освіти Кам'янської ТГ

Показники	2018	2019	2020	2021	2022
Кількість дошкільних закладів, одиниць	8	9	9	9	9
Кількість дітей в дошкільних закладах, осіб	319	322	299	304	244
Кількість педагогічного персоналу дошкільних закладів, осіб	42	43	43	42	32
Завантаженість дошкільних закладів (дітей на 100 місць)	114%	115%	107%	108%	87%
Кількість загальноосвітніх навчальних закладів, одиниць	9	9	9	6	6
Кількість учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, осіб	1376	1406	1432	1622	1390
Кількість вчителів у загальноосвітніх навчальних закладах, осіб	179	183	189	195	186

За окремими випадками, школи укомплектовані вчителями, спостерігається лише у деяких закладах брак вчителів точних дисциплін та іноземної мови.

Динаміка кількості дітей у дошкільних закладах має сталу тенденцію до зменшення (з 1406 у 2019 році до 1390 у 2022 році. Передусім, це відбулось внаслідок міграції сімей з дітьми закордон (як реакція на повномасштабну агресію рф).

Культура

На території Кам'янської Територіальної громади 11.03.2021 року створено Комунальний заклад «Центр культурних послуг» Кам'янської сільської, який здійснює свою діяльність за наступними напрямками:

- **клубна культурно-дозвілєва діяльність;**

Рішенням 4-ої сесії VIII скликання від 29.04.2021 року №305 прийнято рішення про приєднання мереж закладів культури Кам'янської сільської ради до КЗ «Центр культурних послуг», до якого приєдналися 7 клубних установ:

- Клуб села Арданово;
- Клуб села Дунковиця;
- Клуб села Мідяниця;
- Клуб села Богаревиця;
- Клуб села Хмільник;
- Сілецький Будинок культури;
- Кам'янський будинок культури.

Бібліотечне обслуговування;

у структурі КЗ «Центр культурних послуг» передбачено структурний підрозділ «Бібліотека у новому форматі», до якого входять 4 бібліотеки:

- Бібліотека села Сільце;
- Бібліотека села Арданово;
- Бібліотека села Дунковиця;
- Бібліотека села Кам'янське.

Всі установи потребують ремонтів та додаткового технічного оснащення.

Позашкільна освіта

- Структурний підрозділ «Позашкілля»

Характерними рисами у сфері культури є :

- фольклор (молодь підтримує старі традиції краю: віншування, колядування, писанкарство, вишивка, ворожіння, майстер-класів по виготовленню вишиваних серветок);
- проведення танцювальних патріотичних флеш-мобів, ігрових програм з дітьми до святкових днів (квест до Дня української писемності, ігрові програми літо з книгою, творчі канікули День захисту дітей та ін.)
- підготовка і проведення тематичних книжкових, інформаційно-виставкових програм.

Адміністративні послуги

Сфера адміністративних послуг набула визначеності в Законі України «Про адміністративні послуги» від 6 вересня 2012 року. Згідно з цим Законом, адміністративна послуга – це результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/ або обов'язків такої особи відповідно до закону. Центр надання адміністративних послуг (ЦНАП) – це постійно діючий робочий орган або структурний підрозділ місцевої державної адміністрації або органу місцевого самоврядування, в якому надаються адміністративні послуги через адміністратора шляхом його взаємодії з суб'єктами надання адміністративних послуг.

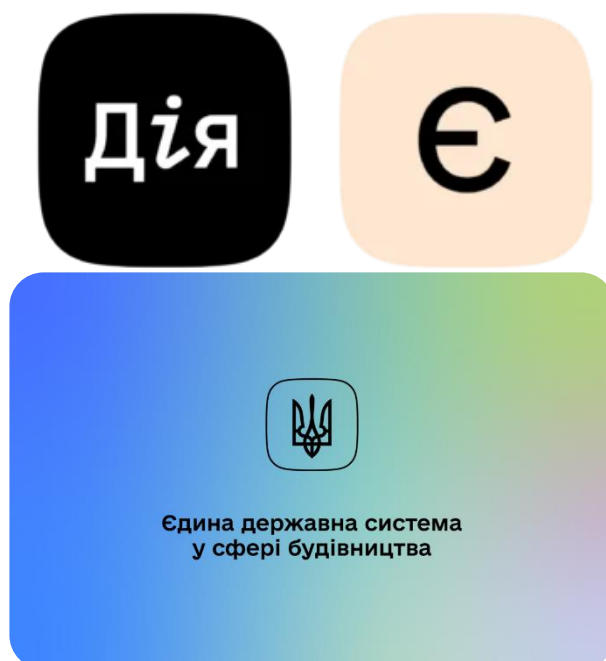
Так, у 2021 році Кам'янська сільська рада отримала субвенцію на розвиток мережі центрів надання адміністративних послуг на реалізацію проекту «Реконструкція будівлі Кам'янської сільської ради під ЦНАП». Реконструкція приміщення передбачала капітальний ремонт приміщення. Комп'ютерну техніку, меблі, робочу станцію для виготовлення біометричних документів, інформаційні матеріали та вивіски все мало бути закуплено за кошти місцевого бюджету поза межами проекту.

У 2022 році повністю реконструйовано ЦНАП сільської ради, разом з цим ЦНАП почав використовувати бренд «Центр Дія». Створено два віддалені робочі місця адміністраторів у селі Арданово та селі Сільце, що забезпечує комплексне їх надання.

Штатна чисельність ЦНАП: 1 керівник, 5 адміністраторів, спеціаліст, інспектор та державний реєстратор.

У ЦНАП можна відразу замовити широкий пакет різних послуг, не звертаючись у інші інстанції, що суттєво економить часові та грошові витрати мешканців громади.

Для зручності громадян та на виконання вимог Закону України "Про адміністративні послуги" ЦНАП приймає громадян щоденно без перерви на обід. У вихідні та святкові дні прийом громадян не здійснюється.

Спрощено процедуру отримання адміністративних послуг суб'єктами звернення за рахунок підключення адміністраторів ЦНАП та віддалених робочих місць до реєстру речових прав на нерухоме майно, ЄДЕССБ (державна електронна система у сфері будівництва), «Малютко», Реєстр територіальної громади, реєстр «Соціальна громада» та ЄІСС (єдина інформаційна система соціальної сфери). Відвідуючи ЦНАП ви можете отримати послуги з реєстрації місця проживання, у сфері земельних відносин (послуги різного характеру), архітектурних відносин, дозвільні послуги, комплексна послуга «Малютко», послуги ДАБІ (державна архітектурно-будівельна інспекція), видача довідок, великий пакет соціальних послуг.

Встановлено термінали для оплати за платні та адміністративні послуги безпосередньо в приміщення ЦНАП та на ВРМ.

За проектом розвитку ООН «Посилення стійкості громад в регіонах України» було встановлено в приміщенні ЦНАПу електронну чергу, громадяни можуть обрати потрібну послугу, отримати талон з номером реєстрації та дізнатися приблизний час до виклику. Разом

з цим встановлено на сайті Кам'янської ТГ онлайн запис до ЦНАП, для того щоб уникнути черг та оптимізувати роботу у ЦНАПі та на віддалених робочих місцях адміністраторів. У самому ЦНАПі створені всі умови, щоб очікування було недовгим і максимально комфортним.

У 2022 році згідно Переліку надання адміністративних послуг було затверджено **202** послуг. До сільського бюджету за 2022 рік за надання адміністративних послуг надійшло **25,3** тис. грн. (сплата адміністративного збору), за цілий рік надано самим центром та віддаленими робочими місцями близько **2 500** тисяч справ.

Для зручності та доступності громадян територіальної громади, в кінці 2022 року сільська рада закупила станцію для виготовлення біометричних документів (паспортних документів), та вже у квітні місяці 2023 року надавалися перші послуги по виготовленню паспортних документів. У зв'язку з впровадженням нових послуг було збільшено Перелік адміністративних послуг центру до **231**.

Так, як на даний час у нашій державі йде війна, збільшилась потреба у соціальних послуг ветеранської політики по підтримці та наданню допомоги нашим військовим, у зв'язку з цим у серпні місяці 2023 року у центрі надання адміністративних послуг було впроваджено нову комплексну послугу «Я-Ветеран», через це було збільшено Перелік послуг, які надаються у ЦНАПі та на віддалених робочих місцях адміністраторів ЦНАПу» до **263**.

Разом з цим, з кожним роком, особлива увага у ЦНАПі приділяється інклюзивності, доступності, зручності та безбар'єрності для суб'єктів звернень, тому було прийнято рішення у заключенні договору із громадською організацією «Українське товариство глухих» для зв'язку із допомогою планшета з перекладачем жестової мови для осіб з порушенням слуху. У ЦНАПі встановлено планшет у доступному місці для громадян із вадами слуху та встановлена система відеозв'язку з перекладачем жестової мови для забезпечення комунікації з особами з порушенням слуху.

Також, для доступності та зручності звернень громадян було підписано узгоджене рішення із Головним управлінням Пенсійного фонду Закарпатської області, для того щоб спеціаліст управління проводив виїзний прийом громадян у приміщенні ЦНАПу.

Так, за десять місяців 2023 року центром надання адміністративних послуг та віддаленими робочими місцями було надано **3 500** послуг. До сільського бюджету за надання адміністративних послуг надійшло **63 200** тис.грн. (сплата адміністративного збору) та державного мита на суму **2 800** тис.грн.

Створення зручних і доступних умов отримання послуг є однією з головних задач, що вирішується органом місцевого самоврядування. Для подальшого розвитку ЦНАПу та збільшення Переліку адміністративних послуг, планується закупівля робочої станції для видачі посвідчення водія та реєстрація транспортних засобів.

Але серед мешканців нашої громади є категорія населення, які не мають фізичної можливості самостійно прийти до ЦНАПу для оформлення та отримання необхідних документів, або прибуття до ЦНАПу для них є проблематичним або взагалі невідомим. Відтак планується придбання «Мобільної валізи ЦНАП» та закупівля автомобіля «Мобільний ЦНАП» для вирішення проблеми із малорухливими верствами населення. Наразі дітей із інвалідністю нараховується близько 41 дитини а ще 160 громадян з інвалідністю, але є ще люди похилого віку, яким вихід з дому стає цілим випробуванням, тому придбання «Мобільної валізи» та «Мобільний ЦНАП», це унікальна можливість для надання адміністративних послуг безпосередньо у їхніх селах та навіть їх домівках.

Також, у приміщенні ЦНАПу адміністратори навчають користуватися порталом «Дія», консультують та допомагають отримати послуги онлайн. З кожним роком Мінцифра розвиває підприємництво в Україні. Для цього вже декілька років працює проєкт Дія.Бізнес. Адміністратори надають консультації підприємцям щодо отримання послуг на порталі

Бізнес

Дія.Бізнес. Відтак у перспективі ЦНАПу є впровадження проєкту «Дія.Бізнес», так як спостерігається попит серед підприємців.

1.5. Містобудівна документація

Генеральний план, як основний вид містобудівної документації на місцевому рівні, призначений для обґрунтування довгострокової стратегії планування та забудови території населеного пункту. На сьогодні із 8 населених пунктів Кам'янської громади всі мають генеральні плани. Наявні генеральні плани, зокрема адміністративного центру с.Кам'янське, що затверджений у 1971 р. - потребують актуалізації або нової розробки.

Табл. 1.5.1. Наявність містобудівних документів у населених пунктах громади

№ п/п	Назва населеного пункту	Опорний план	Генеральний план	План зонування, історико-арітект. опорний план	Детальний план	Документи
1.	Арданово	+	1971	-	*	Рішення №150 від 15.02.2013 року 16 сесія 6 скликання
2.	Дунковиця	+	1975	-	*	Рішення №151 від 15.02.2013 року 16 сесія 6 скликання
3.	Мідяниця	+	1975	-	*	Рішення №152 від 15.02.2013 року 16 сесія 6 скликання
4.	Кам'янське	+	1971	-	*	Рішення №262 від 26.04.2013 року 15 сесія 6 скликання
5.	Богаревиця	+	1980	-	*	Рішення №264 від 26.04.2013 року 15 сесія 6 скликання
6.	Воловиця	+	1980	-	*	Рішення №265 від 26.04.2013 року 15 сесія 6 скликання
7.	Хмільник	+	1978	-	*	Рішення №263 від 26.04.2013 року 15 сесія 6 скликання
8.	Сільце	+	2003	-	*	

Є нагальна потреба у розробці нового документа – Комплексного плану просторового розвитку ТГ

1.6 Характеристика населення та трудових ресурсів

Чисельність населення і демографічна ситуація

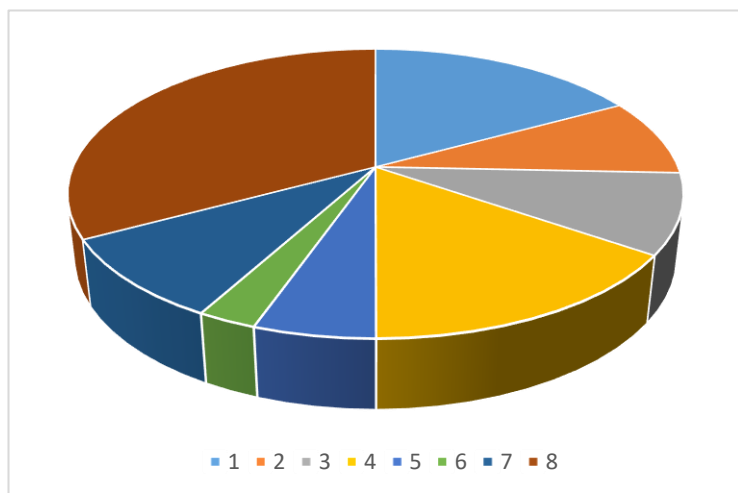
Головним ресурсом розвитку є люди і головною метою розвитку є забезпечення потреб людини у якісному та безпечному житті. Показник щільності населення у Кам'янській громаді близький до загальнообласного рівня, проте вище середнього порівняно з іншими громадами – 132 осіб на 1 км².

Демографічний чинник є одним із визначальних для забезпечення стабільного розвитку територіальної громади. Від кількості працездатного населення і показників демографічного розвитку залежить розвиток трудового потенціалу і, як результат, надходження до місцевого бюджету у вигляді податку на доходи фізичних осіб, які складають основну частину доходів місцевих бюджетів.

В громаді проживає 9459 осіб, у тому числі кількість жителів адміністративного центру громади с.Кам'янське налічує 1455 осіб з яких 500 ромського населення.

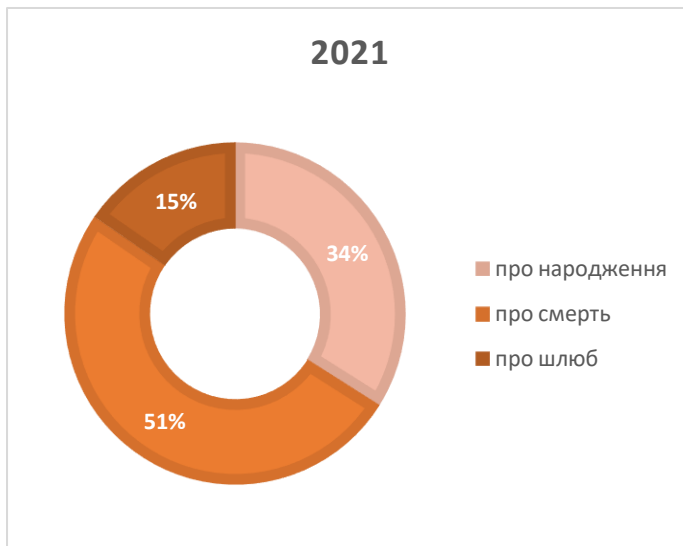
Табл. 1.6.1. Населення в розрізі сіл і громад

№	Території	Кількість населення
1	с.Арданово	1613
2	с.Дунковиця	814
3	с.Мідяниця	845
4	с.Кам'янське	1455
5	с.Богаревиця	511
6	с.Воловиця	249
7	с.Хмільник	863
8	с.Сільце	3109
	Всього по Кам'янській ОТГ	9459

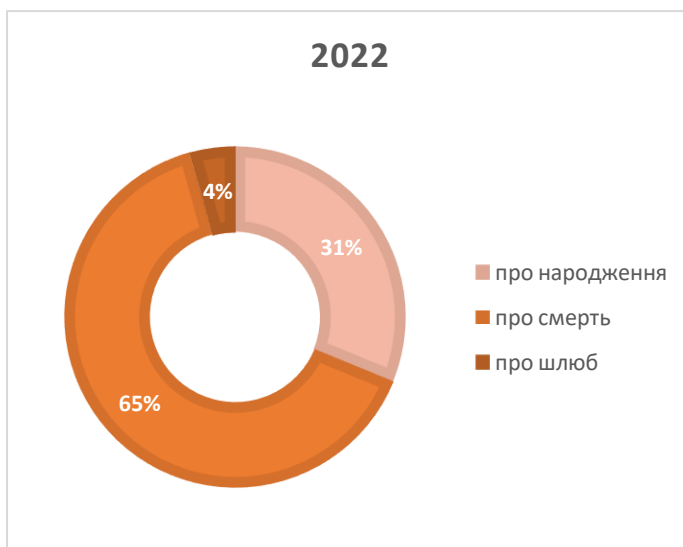
За останні роки спостерігаються позитивна демографічна тенденція в громаді. За 2021 рік зареєстровано в межах сіл 362 особи та знято з реєстрації 21 особу, за 2022 рік зареєстровано 217 осіб, а знято 144, а за період від 01.01.2023р. до 31.10.2023 р. зареєстровано – 318 осіб, а знято 141 особу.

Як і загалом в Україні, в Кам'янській сільській раді смертність перевищує народжуваність. Відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану в Україні» складено 156 актових записів за 2021 рік, з них:

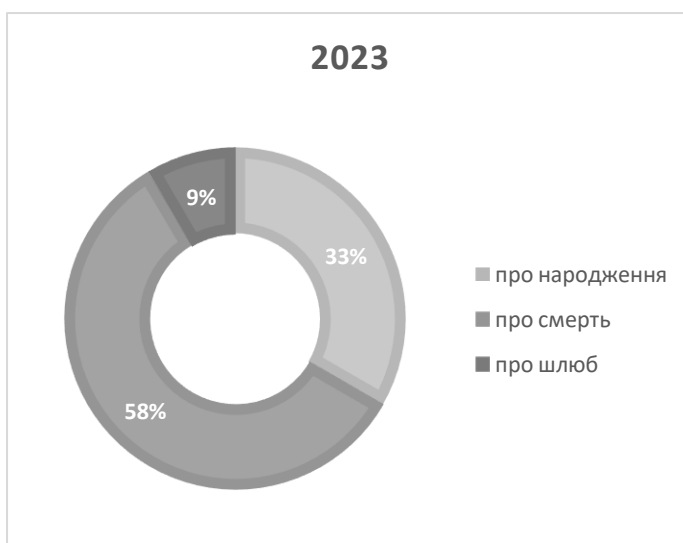
- про народження – 53;
- про смерть - 79;
- про шлюб – 24.

За 2022 рік – 186 актових запитів, з них:

- про народження – 58;
- про смерть – 120;
- шлюб – 8.

За період від 01.01.2023р. по 01.11.2023р. 153 актових запитів, з них:

- про народження - 51;
- про смерть – 89;
- про шлюб – 13.

Працевдатне населення також зменшується у зв'язку з виїздом мешканців громади за кордон. Але колись працевдатні особи виїжджали за кордон на заробітки, а з початком війни працевдатне населення виїжджає на постійне проживання, забираючи з собою дітей і батьків.

Структура зайнятості місцевого населення, в значній мірі, пов'язана із місцевою економікою. Значна частина зайнятого населення працює в сільському господарстві, сфері торгівлі та будівництві, освіті та промисловості.

1.7. Фінансовий стан та бюджет територіальної громади

Станом на 2022 рік

Доходи:

Доходи сільського бюджету у 2022 році, разом з міжбюджетними трансфертами склали 84,9 млн. грн., у тому числі доходи загального фонду бюджету – 76,9 млн.грн., спеціального фонду – 7,9 млн.грн. Надходження податків і зборів до бюджету територіальної громади за 2022 рік склали 16,8 млн. грн. і у порівнянні з 2021 роком зросли на 1,9%

Податок на доходи фізичних осіб є найбільшим джерелом надходжень (без міжбюджетних трансфертів) у структурі доходів територіальної громади і займає 60,4 % загального обсягу доходів. Високу частку у структурі доходів займає єдиний податок – 19,2 %, орендна плата за землю – 6,1 %, акцизний податок з роздрібною торгівлі підакцизних товарів – 4,4 %, акцизний податок на пальне – 3,8 %

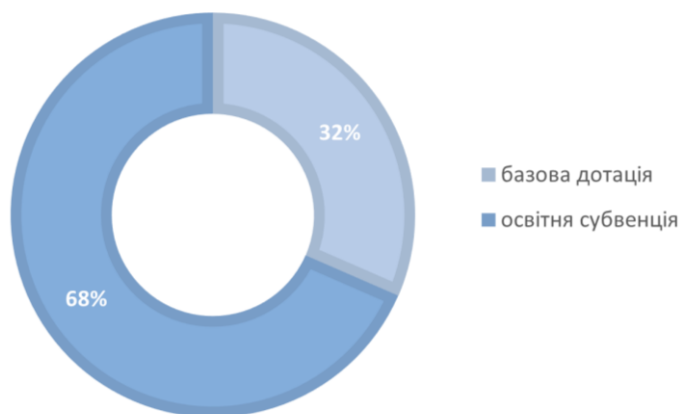
Найбільшими платниками податку на доходи фізичних осіб на території громади є бюджетні установи, питома вага від надходжень яких складає 75,3%.

Серед підприємств малого і середнього бізнесу – 24,7 % є промислове підприємство ТОВ «Кифа», підприємства ТОВ «Мілкорт», ТОВ «АР ДБІЛД», ТОВ «Белівер», ТОВ «Барані». Серед найбільших платників єдиного податку є такі суб'єкти господарювання : ТОВ «Партнер-ІР», ТОВ «Барані», Г.К. ВЕСТБУД ТОВ, ФОП Кобака П.Й., Ластівка І.В.

Видатки

Видатки бюджету громади у 2022 році склали 84,9 млн.грн., у тому числі видатки загального фонду – 76,9 млн.грн., спеціального – 7,9 млн.грн. У структурі видатків загального фонду найбільш значною є частка видатків на соціально культурну сферу – 88,1 % всіх видатків, із яких, видатки на утримання установ і закладів освіти складають 80,1 %, охорони здоров'я – 1%. По галузі «Соціальний захист та соціальне забезпечення» спрямовано 7 % загального обсягу видатків , 2 % на видатки, пов'язані з благоустроєм населених пунктів територіальної громади.

Враховуючи недостатність власної ресурсної бази (дотаційність бюджету – 78%), для забезпечення фінансовим ресурсом видатків на утримання закладів і установ бюджетної сфери територіальної громади, впродовж 2022 року сільським бюджетом отримано міжбюджетних трансфертів на загальну суму – 61,5 млн.грн. у тому числі.

з державного бюджету - 57,4 млн.грн. , з них :

- 18,1 млн.грн.- базова дотація;
- 39,3 млн.грн.- освітня субвенція

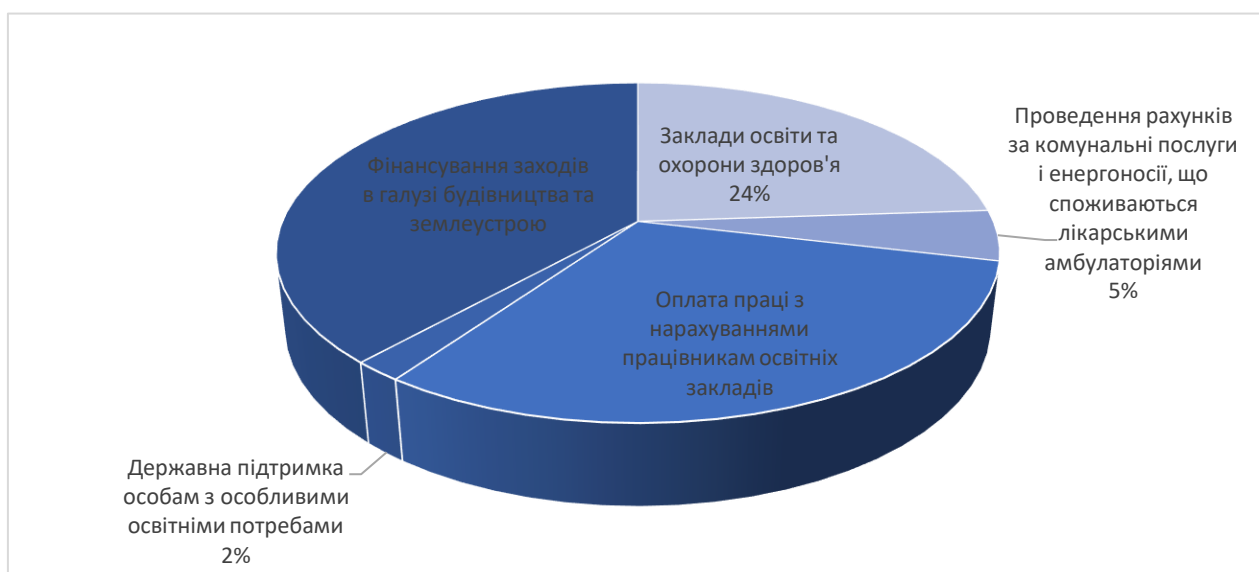
з обласного бюджету - 4,1 млн.грн., з них:

- 1,0 млн. грн . -дотація на утримання закладів освіти та охорони здоров'я;
- 0,2 млн.грн. -дотація на проведення розрахунків за комунальні послуги і енергоносії, що споживаються лікарськими амбулаторіями;
- 1,3 млн. грн- дотація на оплату

праці з нарахуваннями працівникам освітніх закладів;

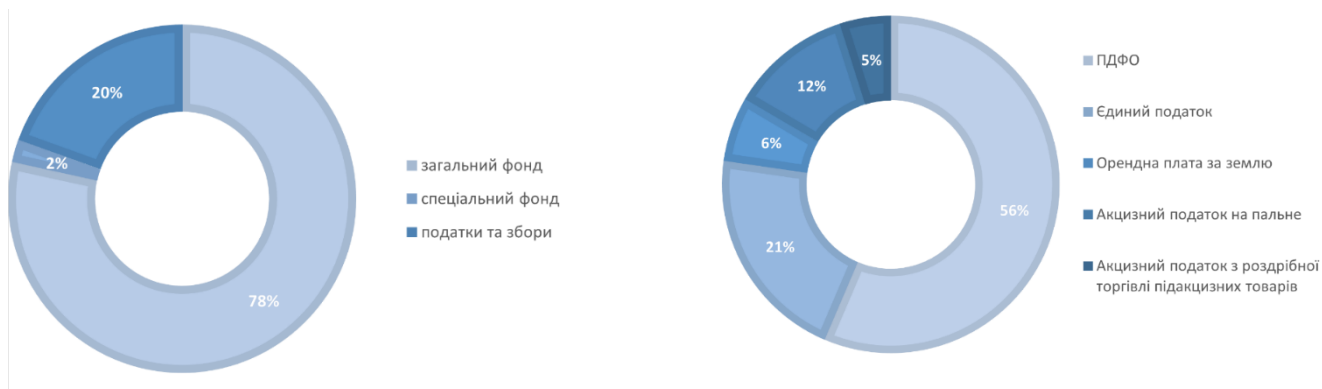
- 0,08 млн.грн.-субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами;

- 1,6 млн.грн. –інша субвенція на фінансування заходів в галузі будівництва та землеустрою.

Станом на 2023 рік

Доходи:

Уточнений план доходів сільського бюджету на 2023 рік, разом з міжбюджетними трансфертами складає 84,7 млн. грн., у тому числі доходи загального фонду бюджету – 82,5 млн.грн., спеціального фонду – 2,2 млн.грн.

Очікувані надходження податків і зборів до бюджету територіальної громади за 2023 рік прогноуються у сумі 20,5 млн. грн. і у порівнянні з 2022 роком зростають на 22 %.

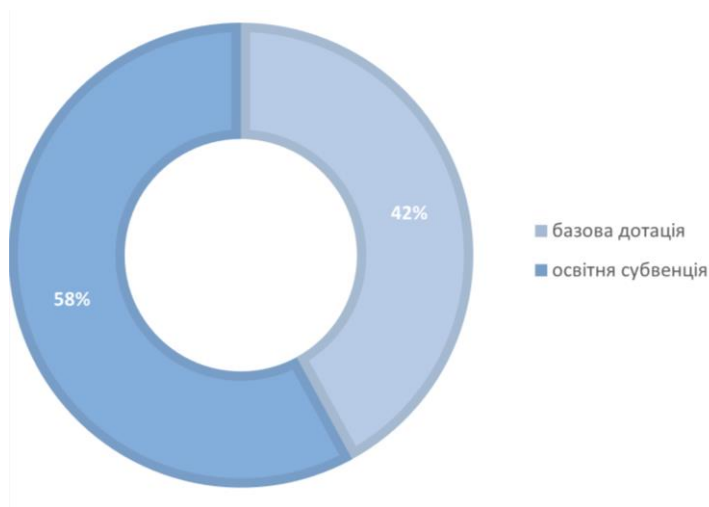
Податок на доходи фізичних осіб є найбільшим джерелом надходжень (без міжбюджетних трансфертів) у структурі доходів територіальної громади і займає 50,9 % загального обсягу доходів загального фонду. Високу частку у структурі доходів займає єдиний податок – 18,8 %, орендна плата за землю – 5,6 %, акцизний податок на пальне – 10,5 %, акцизний податок з роздрібної торгівлі підакцизних товарів – 4,4 %.

Найбільшими платниками податку на доходи фізичних осіб на території громади є бюджетні установи, питома вага від надходжень яких складає 74,8%. Серед підприємств малого і середнього бізнесу – 25,2 % є промислове підприємство ТОВ «Кифа», підприємства ТОВ «Мілкор», ТОВ «АР ДБЛД», ТОВ «Белівер», ТОВ «Барані», ТОВ «Закарпаттяенергозбут». Серед найбільших платників єдиного податку є такі суб'єкти господарювання, як ТОВ «Партнер-ІР», ТОВ «Барані», Г.К. ВЕСТБУД ТОВ, ФОП Кобака П.Й., Ластівка І.В., акцизного податку з реалізації підакцизних товарів – ТОВ «Белівер», ТОВ «Рітел Трейд Закарпаття» та орендної плати за землю – ТОВ «Кифа», ФГ «Камед-ІР».

Видатки:

Планові видатки бюджету громади у 2023 році прогноуються у сумі 84,7 млн.грн., у тому числі видатки загального фонду – 82,5 млн.грн., спеціального – 2,2 млн.грн. У структурі видатків загального фонду найбільш значною є частка видатків на соціально- культурну сферу – 88 % всіх видатків, із яких, видатки на утримання установ і закладів освіти складають 82 %, охорони здоров'я – 1,1%. По галузі «Соціальний захист та соціальне забезпечення» спрямовується 3,4 % загального обсягу видатків, 1,5% на галузь культури та 5,2 % - видатки на житлово-комунальне господарство.

Враховуючи недостатність власної ресурсної бази (дотаційність бюджету – 76,1 %), для забезпечення фінансовим ресурсом видатків на утримання закладів і установ бюджетної сфери територіальної громади, впродовж 2023 року сільським бюджетом очікується отримання міжбюджетних трансфертів на загальну суму – 63,8 млн.грн. у тому числі :

з **державного бюджету** – 62,8 млн.грн. , з них :

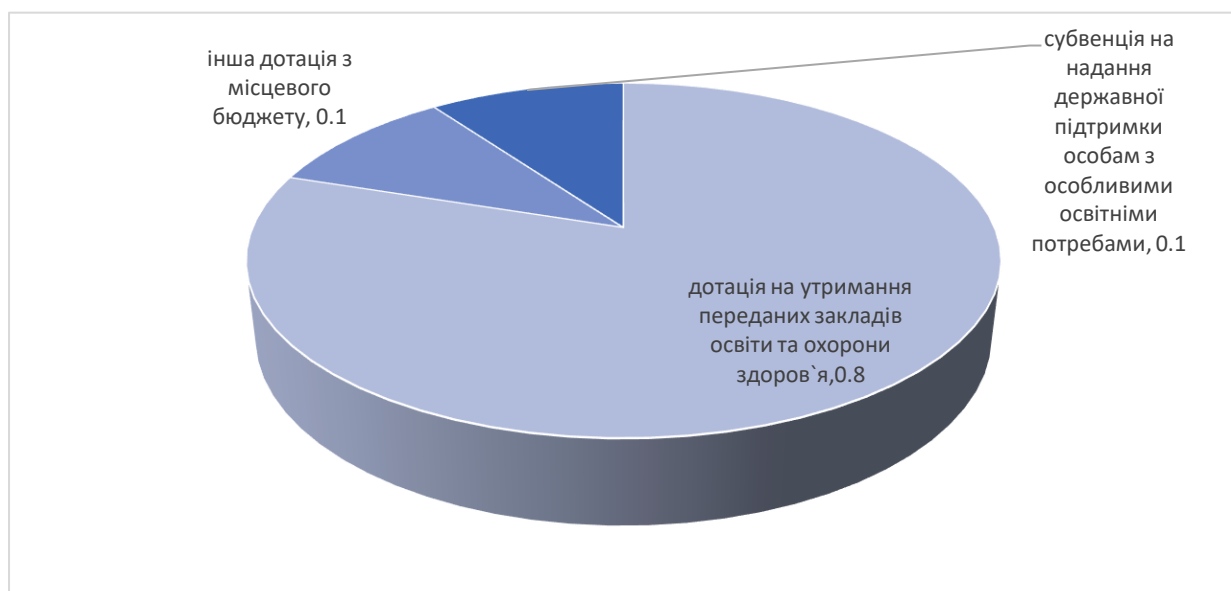
- 26,4 млн.грн.- базова дотація;
- 36,4 млн.грн.- освітня субвенція;

з **обласного бюджету** - 1,0 млн.грн., з них:

- 0,8 млн. грн . -дотація на утримання переданих закладів освіти та охорони здоров'я;

- 0,1 млн.грн. – інша дотація з місцевого бюджету;

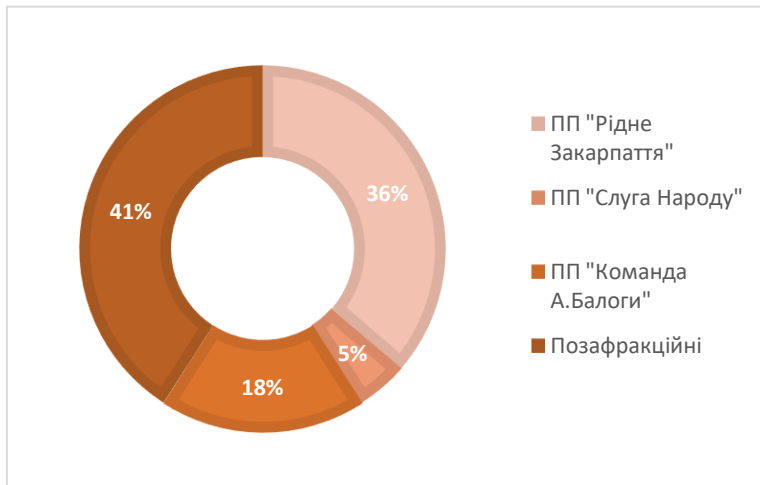
- 0,1 млн.грн.-субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами.

Показники бюджету	2022 рік (факт)	2023 рік (план)
Офіційні трансферти	57 352 200	62 795 500
Податкові надходження	15 961 363	19 254 076
- податок на доходи фізичних осіб	9 626 307	10 025 000
- рентна плата за використання інших природних ресурсів	146 295	100 000
Внутрішні податки на товари та послуги	1 304 923	2 925 000
Місцеві податки та збори	4 843 275	6 194 076
Неподаткові надходження	798 827	2 101 000

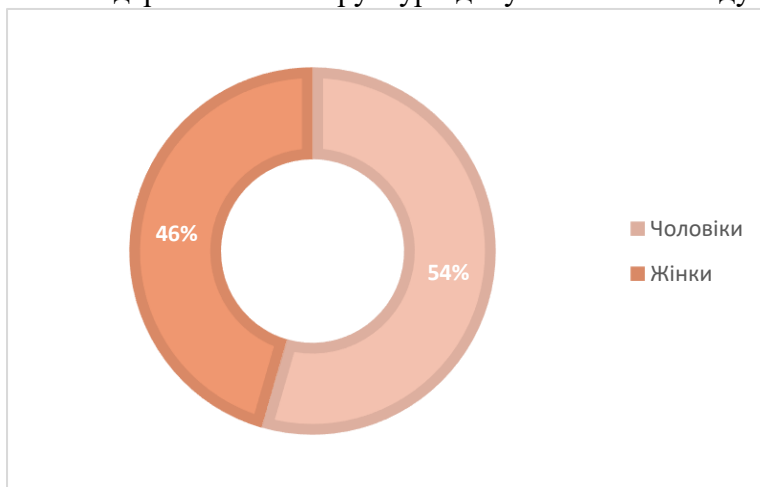
1.8. Органи управління громадою

Кам'янська сільська рада представлена 22 депутатами та сільським головою. Партійна приналежність депутатів: ПП «Рідне Закарпаття» – 8 депутатів (36,4%) ; ПП «Слуга народу» – 1 депутати (4,5%); ПП «Команда А.Балоги» – 4 депутати (18,2 %); позафракційні – 9 депутатів (40,9%).

У її складі утворено 4 постійних депутатських комісій: з гуманітарних питань, прав людини, законності, запобігання та протидії корупції, депутатської діяльності, етики та регламенту; з питань фінансів, бюджету планування соціально - економічного розвитку, інвестицій та міжнародного співробітництва; з питань земельних відносин, природокористування, планування територій, будівництва, архітектури, охорони пам'яток, історичного середовища та благоустрою; з питань комунальної власності, житлово - комунального господарства, управління майном спільної комунальної власності, енергозбереження та транспорту.

Гендерна і вікова структури депутатського складу Кам'янської сільської ради :

Чоловіки 54,5%

Жінки 45,5%

Найбільше депутатів Кам'янської ТГ проживає у с. Сільце (31,8%) у с. Кам'янське – 18,2 % у с.Арданово та Хмільник по – 13,6 % , Дунковиця та Мідяниця – 9,1 у с.Богаревиця – 4,6 %

У Кам'янській сільській раді восьмого скликання представлені всі населенні пункти. До складу виконавчого комітету входить 9 осіб, у тому числі сільський голова, секретар сільської ради ради, 1 заступник сільського голови, керуючий справами виконавчого комітету, 1 староста населеного пункту с. Сільце,

Штатна чисельність ставок – 62 штати. Зайнято - 69,3% З них чоловіки - 7%, жінки - 93%.

Створено 2 старостинські округи , обрано 1 старосту , що виконує низку базових адміністративних функцій та представляє інтереси населення округу. У громаді діє громадська організація «БОГУСЛАВ». До неї увійшли підприємці, працівники соціальної сфери, молодь

, громадські активісти. Метою ГО є збереження культурних традицій, народних ремесел, реалізація талантів, популяризація місцевих промислів.

У Кам'янській громаді активна молодь, успішно працює Молодіжна рада при сільській раді та рада ВПО.

Громада характеризується досить високим ступенем самоорганізації, бере участь в різних програмах та ініціативах культурного, освітнього, економічного спрямування (майстер-класи з писанкарства та розвитку народних промислів, виставках, концертах, навчальних тренінгах, грантових програмах, волонтерських ініціативах, тощо). Одними із таких програм/проектів, окрім іншого, є проєкт USAID «ГОВЕРЛА»

1.9. Економічний розвиток та підприємництво

Станом на сьогодні, на території Кам'янської сільської ради зареєстровано та діє суб'єктів малого та середнього підприємництва:

- 67 юридичних осіб;
- 199 фізичних – осіб підприємців.
- 2 релоковані підприємства ТОВ "Карго-оїл" та ТОВ "Ан- автогруп".

Значна частина зайнятого населення працює в сільському господарстві, сфері торгівлі та будівництві. Як наслідок, зайнятість місцевого населення, в значній мірі, пов'язана саме із місцевою економікою. На території Кам'янської сільської ради знаходиться:

87 – об'єктів роздрібної торгівлі (торгівельні комплекси, універсами, магазини, кіоски, палатки);

20 – підприємств ресторанного господарства;

5 – аптек, а в с. Дунковиця знаходиться станція швидкої медичної допомоги;

4 – автозаправні станції (АЗС);

10 – промислових підприємств;

16 – сільськогосподарських підприємств;

12 – об'єктів, що надають послуги у сфері вантажних перевезень;

1 – зелений ринок.

Значно мірою промисловість на території громади починає зростати і є попит у виготовленні товарів, але виготовлені товари поки що не використовуються для експорту. ТОВ "Кифа" займається виробництвом цегли, черепиці та інших будівельних виробів із випаленої глини.

Успішне ведення власного господарства в умовах ринкової економіки, розширення умов для самозайнятості працездатних людей в селах, значною мірою залежить від наявних знань, умінь, навичок, досвіду населення. Знання та навички набуваються шляхом їх передачі від практиків через навчальні технології та їх закріплення на практиці. На території сільської ради фермерські господарства "Камед-ІР", "Кенез", "Лан-ІР", "Устич" та ТзОВ "Агроферт", ТзОВ "Україна" займаються вирощуванням зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур. ТзОВ "Україна" обробляє до 1000 га земель, що є найбільшим товариством на території громади по обробленню земель. ТОВ "Мілкор" та ТОВ "Гроно" також займаються вирощуванням зернових та технічних культур, але ще займаються вирощуванням горіхів (фундуків) і обробляють близько 500 га землі, а ТОВ "Гроно" вирощуванням фруктів, ягід, горіхів, культур для виробництва і прянощів.

Ще наша громада займається вирощуванням винограду, обробляється до 200 га землі. ТОВ "Чизай" – класичне і водночас сучасне виробництво, базою для якого є досвід компанії і винятково власний виноград. Основна мета компанії – робити найякісніше вино, максимально насичене ароматом, смаком, корисними речовинами, і щоб її досягти, треба пожертвувати частиною врожаю. Це – повага до споживача. І саме зараз на плантаціях компанії Шато Чизай – це найкращі виноградники Закарпаття.

Крім сільського господарства на території Кам'янської сільської ради розвинуто послуги у сфері вантажних перевезень. Великого попиту ще немає, але є професіонали у сфері доставки різних вантажів, які безпечно і надійно доставляють і виконують завдання на вищому рівні. Ще на території громади можна відвідати базу відпочинку "Родинне гніздо". Там можна подарувати собі корисний відпочинок у мінеральному басейні, фінській лазні та паровій хамам та соляній кімнаті. Мінеральна вода нашого джерела дає загально- оздоровчий зовнішній ефект на організм, наповнюючи його необхідними для нормального функціонування речовинами такими як залізо, кальцій, магній та інші.

Подолання наслідків кризової економічної ситуації, спричиненої заходами щодо запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби COVID-19, а ще воєнними діями, які майже торкнулись кожної частини нашої України вимагає постійного реагування на потреби бізнесу, сприяння відновленню його економічної активності. Малий та середній бізнес, який діє на території громади, перетворюється на важливий сектор економіки, який суттєво впливає на забезпечення населення необхідними товарами та наданням послуг, забезпечує зайнятість населення та суттєво впливає на формування дохідної частини бюджету сільської ради. Плануємо бачити нашу громаду економічно та культурно розвинутою, інвестиційно привабливою та комфортною для всіх мешканців та туристів нашого краю.

1.10. Інформація щодо відповідності Регіональній Стратегії розвитку

Чинна Регіональна Стратегія розвитку Закарпатської області на період 2021-2027 років, затверджена Рішенням Закарпатської обласної ради від 20.12.2019 року №1630 (зі змінами, внесеними рішенням обласної ради від 01.10.2020 року №1840), визначає такі Стратегічні цілі розвитку Закарпатської області:

- 1. Збереження і розвиток людського та соціального капіталу.*
- 2. Прискорення досягнення конкурентоспроможності та інноваційності регіональної економіки.*
- 3. Побудова локальних економік знань та смарт-спеціалізація.*
- 4. Забезпечення охорони довкілля, екологічно збалансованого і раціонального природокористування та просторової гармонії.*
- 5. Забезпечення сталого розвитку сільських та гірських територій в умовах системних реформ.*

Навіть просте порівняння зі Стратегічними цілями Стратегії розвитку Кам'янської сільської територіальної громади до 2027 року (див. Розділ 5) засвідчує про їх узгодженість з окремими Стратегічними цілями Регіональної Стратегії розвитку (РСР) :

- 1. Розвиток місцевої економіки громади та залучення інвестицій:** *узгодженість зі Стратегічною ціллю 2 РСР.*

2. Підвищення якості і доступності соціальних послуг в усіх населених пунктах громади: узгодженість зі Стратегічною ціллю 1 РСР.

3. Забезпечення просторового, інфраструктурного, енергетичного планування і розвитку та екологічної і безпеки громади: узгодженість зі Стратегічною ціллю 4 РСР.

Окрім того, більш повне порівняння Системи Стратегічних і Оперативних цілей Стратегії розвитку Кам'янської сільської ТГ з аналогічною Системою Стратегічних і Оперативних цілей Регіональної Стратегії розвитку Закарпатської області (див. нижче Розділ 5, Табл. 5.3) також засвідчує про їх повну узгодженість і на рівні Оперативних цілей.

Розділ 2. SWOT-АНАЛІЗ

Одним із важливих методів аналізу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища територіальної громади є аналіз SWOT, аббревіатура якого сформована від заголовних літер назв груп цих факторів – Strengths (Сильні сторони), Weaknesses (Слабкі сторони), Opportunities (Можливості), Threats (Загрози.). Цей евристичний метод аналізу дозволяє виявити внутрішні характеристики громади, які, з огляду на довгострокову перспективу, стратегічне бачення та обрані пріоритети розвитку, можна розглядати як її конкурентні переваги або ж як недоліки; враховуючи відкритий характер системи, якою також є і будь-яка територіальна громада, для повноти картини необхідним є виокремлення шансів, які формують сприятливе підґрунтя для її розвитку, та загроз, котрі де-факто цей розвиток стримують.

Визначення найбільш вагомих факторів природного і урбанізованого середовища Кам'янської сільської територіальної громади здійснювалось за трьома напрямками, які дозволяють в повній мірі комплексно оцінити стан і перспективи її сталого (збалансованого) розвитку - економічного, соціального та просторово-інфраструктурного і екологічного. Окремому оцінюванню підлягали також чинники, класифіковані як складові адміністративного середовища, яке формує інституційну спроможність громади. Результати аналізу подано в табличній формі.

Визначення складових SWOT-аналізу проводилось на окремому засіданні Робочої групи з розроблення Проєкту Стратегії – 2027 та Плану заходів її реалізації.

Сильні сторони (внутрішні чинники)	Слабкі сторони (внутрішні чинники)
1. Вигідне географічне розташування та хороше транспортне сполучення на автодорозі національного значення Н-09 Мукачево-Хуст-Рахів-Рогатин, близькість до державних кордонів і пунктів пропуску. 2. Наявність значної кількості земель комунальної власності для залучення інвестицій, агровиробництва та розміщення об'єктів муніципальної електрогенерації енергії і релокації бізнесу. 3. Наявність корисних копалин місцевого значення для будівельної індустрії. 4. Належно діючий Центр надання адміністративних послуг (ЦНАП). 5. Кваліфікована і активна команда управлінців сільської ради та виконавчих органів ради. 6. Підприємливі, активні і креативні мешканці громади. 7. Досвід ефективного використання земельних ресурсів для вирощування с/г продукції та рекреаційно-оздоровчої сфери і залучення інвестицій.	1. Брак коштів бюджету громади для її стратегічного розвитку, відносно високий рівень дотаційності. 2. Невелика кількість розвинених підприємств і бізнесу на території громади, брак робочих місць, невисокий рівень зарплат. 3. Наявність тіньової економіки (з невизначеним рівнем). 4. Посилення процесів закордонної міграції, у т.ч. трудової, що знижує трудовий потенціал громади. 5. Від'ємний демографічний приріст населення у громаді. 6. Необхідність оптимізації освітньої мережі та вирівнювання якості освітніх послуг в розрізі сіл громади. 7. Незадовільний стан автодороги до центру району – м. Берегово. 8. Неналежний стан розвитку інфраструктури дозвілля та оздоровлення для дітей і молоді. 9. Наявність несанкціонованих сміттєзвалищ та відсутність належної системи поводження з ТПВ. 10. Застарілість генпланів сіл громади.
Можливості (зовнішні чинники)	Загрози (зовнішні чинники)
1. Реалізація на території громади обласних і державних програм розвитку територій і релокації бізнесу, відновлення територій та ін. 2. Участь громади у реалізації програм міжнародного міжтериторіального і транскордонного співробітництва та у євроінтеграційних процесах. 3. Залучення зовнішніх і внутрішніх інвестицій у розвиток економіки та інфраструктури громади. 4. Участь громади у міжнародних і національних програмах впровадження Зеленого Енергетичного Переходу та самоенергозабезпечення муніципальної енергетики.	1. Затяжний характер війни РФ проти України та продовження дій воєнного стану 2. Зменшення переліку і обсягів субвенцій місцевим бюджетам громад з державного бюджету 3. Тенденція до концентрації публічних фінансів на державному рівні 4. Збільшення диспропорцій між обсягом відповідальності місцевого самоврядування та його фінансовим забезпеченням 5. Зростання цін на енергоносії та продукти харчування і комунальні послуги при зниженні купівельної спроможності населення.

Розділ 3. Сценарії розвитку територіальної громади

Сценарне моделювання є важливою методологічною базою стратегічного вибору. Сценарій – деяка послідовність подій, які можуть відбутися в майбутньому із значною долею ймовірності за певних умов. Такі умови, або фактори, можуть бути як зовнішні, так і внутрішні. Іншими словами, в основі кожного сценарію повинні бути покладені базові сценарні припущення, за яких можуть виникати ті чи інші фактори впливу.

Зважаючи на те, що основним фактором (чинником) впливу, який обумовлює траєкторію, темпи, можливості та ризики розвитку громад в Україні на сьогоднішній день є повномасштабна війна, яку розгорнула росія на території нашої держави, в основі сценаріїв розвитку громад покладено фактор війни.

Основними сценаріями розвитку є: *песимістичний та стримано оптимістичний*.

Песимістичний сценарій розвитку

Песимістичний сценарій розвитку формується за комплексу припущень, що тривкий у часі (горизонті планування) баланс зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на стан громади, як соціально-економічної системи залишається незмінним або може погіршуватися, з огляду на **продовження війни (до 2025 року) / її перехід у заморожений стан, що не дозволяє сформувати стимули для розвитку країни, регіону, громади.**

Базові припущення песимістичного сценарію – зовнішні чинники:

1. Війна з росією триває, здійснюються перманентні бомбардування українських міст, об'єктів інфраструктури, знищення економіки тощо.
2. Демографічні втрати, спричинені війною, подальше зменшення населення через падіння народжуваності і активні еміграційні процеси, різкі зміни в системі розселення – посилення концентрації населення в містах – у східних регіонах через концентроване відновлення інфраструктури у великих містах, у центральних і західних – через концентрацію ВПО в обласних центрах та містах обласного значення.
3. Виключення частини території України з господарської діяльності через окупацію, мінування територій, забруднення земель (зокрема с/г), через хімічні та вибухові ураження тощо.
4. Втрата економічного потенціалу східних регіонів, їх деіндустріалізація, різкі зміни в системі розміщення господарської діяльності.
5. Зниження економічної спроможності більшості територіальних громад та регіонів України (через вилучення територій з господарської діяльності, релокацію бізнесу та переміщення трудового ресурсу, розірвання логістичних ланцюгів, втрату експортних можливостей тощо) та розширення територій, які потребують державної підтримки.
6. Масові руйнування інфраструктури, невідповідність та вразливість інфраструктури для потреб військового часу (в т.ч. недостатність в окремих регіонах).
7. Втрата транзитного потенціалу більшості регіонів.
8. Необхідність відновлення управління та базової інфраструктури на деокупованих територіях.
9. Велика кількість ВПО, необхідність їх інтеграції в соціальне і економічне життя приймаючих громад.
10. Дестабілізація ринків праці через масове переміщення працівників, релокацію бізнесу, втрата фахівців через мобілізацію, еміграцію тощо.
11. Поява з часом великої кількості ветеранів війни, які потребують реабілітації та інтеграції в мирне життя.
12. Зниження доходів бюджету на тлі зростання видатків на утримання ЗСУ та розвиток ВПК.

13. В умовах воєнного стану спостерігається тимчасове (сподіваємось) згортання децентралізації та повернення частково до централізованого управління.
14. Відсутність реальних механізмів /програм підтримки місцевого економічного розвитку. Поступове скорочення офіційних трансфертів (освітньої субвенції, дотації вирівнювання) тощо.
15. Перекладання окремих повноважень у соціальній сфері на рівень територіальних громад.
16. Рівень тіньової зайнятості залишається високим, а в деяких громадах поглиблюється через економічну депресію та неспроможність суб'єктів бізнесу сплачувати податки.
17. ВВП країни досягнуло мінімального рівня за останні 30 років. Тенденцій відновлення економічної активності не спостерігається.
18. Гривня підтримується виключно міжнародними вливаннями та кредитами, темп інфляції залишається високим.
19. Інфляція та втрата доходів частини населення призводять до зниження купівельної спроможності населення.
20. Інвестиційні зусилля відкладаються в часі до завершення війни.
21. Податковий тиск на підприємців залишається високим. З метою наповнення державного та місцевих бюджетів податковий тиск може навіть посилюватись.
22. Підприємницький клімат в Україні та регіоні суттєво не змінюється і навіть погіршується.
23. Мілітарна та фінансова підтримка партнерів та донорів залишається на низькому рівні.

Базові припущення песимістичного сценарію – внутрішні чинники:

1. Територіальні громади далі несуть навантаження, спричинені війною – інтеграція ВПО в громади, їх супровід та підтримка, робота з релокованим бізнесом, робота з партнерами щодо надання гуманітарної допомоги, підтримка ТРО тощо.
2. Зростання демографічних ризиків для громади через міграційні процеси та потреби мобілізації, що вже у найближчі роки спричинить скорочення споживачів освітніх, медичних, культурних послуг.
3. Громади втрачають мешканців, зокрема вузьких фахівців, що відображається на забезпеченні процесів життєдіяльності громади.
4. Економіка в громаді слабо розвинута, більшість працює в тіні, розвитку малого та середнього бізнесу не приділяється достатньої уваги.
5. Розвиток сільського господарства обмежений змінами в можливостях експорту, туристична сфера не відновилась після падіння в умовах коронакризи, промисловість потерпає від втрати логістичних ланцюгів, потенційних напрямків збуту продукції тощо.
6. Доходи місцевих бюджетів знижуються через зменшення офіційних трансфертів з державного бюджету та зниження економічної активності в громадах.
7. Зростання частки доходів місцевих бюджетів від бюджетної сфери (освіта, охорона здоров'я, управління, оборона та ін.).
8. Інвестиційний клімат у громаді залишаються у замороженому стані до завершення бойових дій.
9. Рівень купівельної спроможності населення постійно знижується.
10. Громади продовжують оптимізацію мережі закладів освіти, охорони здоров'я, культури тощо з огляду на брак бюджетного ресурсу, але це не супроводжується зростанням якості освітніх, медичних, культурних, соціальних послуг.
11. Обмеження на використання бюджетних коштів на капітальні видатки залишаються жорсткими, що не дозволяє оновлювати соціальну та інженерну інфраструктуру в громадах.
12. Збільшення кількості недобудованих об'єктів через брак інвестиційного /бюджетного ресурсу.
13. Інституції підтримки бізнесу в громаді не формуються через обмеженість бюджетного ресурсу та/або відсутність фахівців (проектних менеджерів).

14. Заходи з забезпечення енергоефективності згортаються, видатки на екологічні цілі скорочуються, що поряд із відсутністю модернізації інженерної інфраструктури негативно впливає на екологічну ситуацію в громаді.

Результат імплементації песимістичного сценарію для Кам'янської ТГ:

- чисельність населення громади продовжує скорочуватися. Водночас спостерігається його «старіння». Ситуацію погіршуватимуть міграційні процеси, молоді сім'ї покидають громаду в пошуках кращої життєвої перспективи, здебільшого, за кордоном;
- зниження рівня безпеки мешканців громади. Набудуть поширення такі негативні соціальні явища, як девіантна поведінка та злочинна діяльність, особливо в середовищі сільських мешканців та серед ромського населення. Це, при загальному скороченні чисельності населення, зумовить погіршення якості людського і соціального капіталу громади;
- відповідно низький рівень народжуваності призведе до скорочення кількості учнів у закладах загальної середньої освіти та вихованців у закладах дошкільної освіти. Це зумовить суттєве здорожчання утримання закладів освіти. Внаслідок скорочення освітньої субвенції зростає частка власних доходів громади у видатках на освіту, бюджет розвитку практично відсутній;
- через відсутність достатнього обсягу місцевого ресурсу а також інвестицій, в громаді знижуватиметься ефективність систем освіти та охорони здоров'я. Це не дасть змоги поліпшити рівень соціального захисту місцевих мешканців та підвищити якість їх медичного й освітнього обслуговування;
- погіршиться екологічна ситуація в громаді. Відсутність сучасних природоохоронних заходів та неспроможність місцевої влади ефективно впроваджувати нові підходи до поводження з відходами, передусім через брак фінансових ресурсів, не дозволять гарантувати збереження довкілля на нинішньому рівні, через що виснажуватимуться земельні ресурси;
- спостерігатиметься зниження рівня оплати праці і доходів мешканців громади, посилюватиметься безробіття. Економічна активність у сільських населених пунктах обмежиться сировинним продуктом з низькою доданою вартістю;
- туристична сфера концентруватиметься на споживачах з середньою купівельною спроможністю, без розширення спектру категорій споживачів туристичних і оздоровчих послуг;
- зниження підприємницької активності у громаді; економічна спеціалізація громади визначатиметься вузьким колом тих видів економічної діяльності, які збережуть власний потенціал розвитку. Значна частина ділової активності відбуватиметься в тіньовому сегменті економіки;
- погіршення конкурентних позицій громади в боротьбі за фінансово-інвестиційні та людські ресурси, як у регіональному, так і в загальнодержавному й транскордонному вимірах;
- через скорочення державних програм та субвенцій інфраструктура громади і комунальні об'єкти залишаться у критичному стані. Інженерна інфраструктура продовжить зношуватись;
- ускладнене (неповномірне) використання потенціалу місцевих фінансів через поглиблення тіньової економіки в торгівлі та сфері послуг. В цих умовах збільшення обсягів надходжень до місцевого бюджету буде пов'язане, насамперед, з подальшою активізацією роботи органів місцевого самоврядування громади та інститутів громадянського суспільства, що діють на її території, передусім у напрямі залучення додаткових коштів від міжнародних донорських організацій для реалізації інфраструктурних та інших проєктів;
- просторова та часова невизначеність бойових дій зумовлює зниження інвестиційної привабливості громади;
- будівництво (проєктування) об'єктів інфраструктури регіонального рівня призупинено на невизначений час.

Стримано-оптимістичний сценарій розвитку

Стримано-оптимістичний сценарій розвитку будується на припущеннях, за яких формуються більш сприятливі зовнішні (глобальні і національні) та внутрішні (ті, які громада здатна створити самостійно) фактори впливу: *громада активно використовує власні сильні сторони (конкурентні переваги) та можливості з метою нівелювання ризиків, які виникають з огляду на умови суспільно-економічного розвитку країни.* Основним фактором цього сценарію є **ймовірність завершення війни не пізніше 2025 року.**

Базові припущення стримано-оптимістичного сценарію – національний та регіональний рівень:

1. Війна з росією завершується перемогою України або переходить у заморожений формат (без активних бомбардувань українських міст, об'єктів інфраструктури, економіки тощо). Уся / практично уся територія України деокупована.

2. Частина населення, що перебувала за кордоном, повертається в Україну (щонайменше 50%).

3. ВПО повертаються в свої громади або активно інтегруються в соціальний, економічний простір приймаючих громад. Зростає частка населення, яке проживає в великих та середніх містах.

4. Частина території України залишається виключеною з господарської діяльності на найближчі роки та такою, що непридатна для ведення сільського господарства.

5. Відновлення східних регіонів відбувається досить активно, але концентрується у великих містах. Відновлення спрямоване на соціальну інфраструктуру. Економіка східних регіонів відновлюється дуже повільно. Безпековий фактор є стримуючим для розбудови тут великих об'єктів промисловості (які характерні для цих регіонів).

6. Об'єкти промисловості, зокрема ВПК, розміщуються в західних областях. Має місце брак кадрів інженерних спеціальностей у цих регіонах. Потребує корегування структура підготовки фахівців закладами вищої та професійно-технічної освіти.

7. Поступове відновлення економічної активності в регіонах, яке основним чином сконцентроване у сферах будівництва, вироблення будівельних матеріалів, ВПК, с/г та с/г переробки.

8. Розширення територій регіонів, які потребують державної підтримки.

9. Запуск державних програм підтримки розвитку територій. Відновлення діяльності і збільшення фінансового ресурсу функціонування ДФРР, УКФ, тощо.

10. Висока активність донорів у запуску програм відновлення українських територіальних громад.

11. Значне зростання інвестиційної активності (закордонних інвесторів), яке водночас супроводжується значною територіальною диференціацією та спрямування ресурсу в громади деокупованих, близьких до лінії фронту громад.

12. Спрощення для інвесторів нормативних процедур підключення до інженерних мереж.

13. Поступове відновлення інженерної та дорожньої інфраструктури. Її активна модернізація із врахуванням безпекового фактора.

14. Поступово відновлюється транзитний потенціал південних регіонів, розбудовуються пункти пропуску з країнами ЄС на західному кордоні, відновлюється авіасполучення. Водночас Україна залишається «тупиковою» в контексті транзиту через Росію чи Білорусь.

15. Поступова стабілізація ринків праці, налагодження взаємодії між роботодавцями, закладами професійно-технічної та вищої освіти, підготовка фахівців затребуваних в регіонах (нових) спеціальностей, у т.ч. робітничих і будівельних.

16. Створення і реалізація програм для ветеранів, які потребують реабілітації та інтеграції в мирне життя, а також супроводу в започаткуванні та веденні власного бізнесу (підприємницької діяльності).

17. Дешеві кредити та підтримка агропромислового сектору з боку держави активізують місцевий бізнес.

18. Доходи державного та місцевого бюджетів будуть залишатись стабільними (не знижуватись в абсолютних цифрах) але із врахуванням інфляції можливе падіння фінансової спроможності територіальних громад.
19. Продовження реалізації процесів децентралізації та прийняття низки затребуваних законів.
20. Унормування відповідальності за реалізацію повноважень у соціальній сфері між державним, регіональним та місцевим рівнями.
21. Рівень тіньової зайнятості знижується, що обумовлено зростанням економічної активності та покращенням податкового клімату.
22. ВВП країни поступово зростає. Тенденцій відновлення економічної активності є достатньо чіткими.
23. Інфляція стає регульованою, що поряд із розширенням доступності місць праці (зайнятості) призводить до зростання купівельної спроможності населення.
24. Підприємницький клімат в Україні та регіоні суттєво не змінюється (за винятком нових підприємців з числа ВПО).
25. Мілітарна та фінансова підтримка партнерів та донорів залишається на високому рівні.
26. Активна реалізація низки реформ, що активно підтримується закордонними донорами (зокрема, пов'язаних з євроінтеграційними процесами).

Базові припущення стримано-оптимістичного сценарію – місцевий рівень:

1. Чисельність населення в громадах стабілізується. Зростає кількість народжених малюків.
2. ВПО отримують підтримку відповідальних державних соціальних структур та не потребують втручання органів місцевих рад. Більшість ВПО інтегровані в життєдіяльність громад.
3. Громади поступово відновлюють власну економічну спроможність. Активізують діяльність існуючі та створюються нові суб'єкти господарювання, у т.ч. комунальні підприємства.
4. Зростання доходів місцевих бюджетів та їх спроможності фінансувати розвиткові видатки.
5. Зростання купівельної спроможності населення активізує місцеві ринки товарів і послуг в громадах.
6. Усі релоковані підприємства відновили свою діяльність, перереєстровані у громаді та сплачують тут податки. Окремі з них розпочали випуск нової продукції.
7. Сформовані базові планувальні документи громади: стратегія, проведені інвентаризація та заснування земель ТГ; розроблено комплексний план просторового розвитку ТГ; розроблено інвестиційний паспорт громади та портфель проєктів інфраструктурного розвитку (ПКД).
8. Активізується інвестиційна діяльність в громадах, оскільки Україна стає одним з найпопулярніших місць для інвестування.
9. Громади створюють інституції підтримки малого та середнього бізнесу (Агенції МЕР, тощо), що сприяє активному розвитку підприємництва в громадах.
10. Створюються привабливі інвестиційні пропозиції у сферах глибокої переробки с/г продукції, високотехнологічних виробництв, сфері будівельних матеріалів, будівництва.
11. Активно розвивається туризм в громадах і якість туристичних послуг зростає (оскільки основна орієнтація на іноземного туриста).
12. Громада є активним учасником впровадження Стратегії розвитку регіону та/чи Плану відновлення, відповідно, реципієнтом державних фондів та програм.
13. Громада ефективно використовує державні субвенції та кошти інвесторів на розвиток інфраструктури.

14. Громади здійснюють модернізацію мережі закладів освіти, охорони здоров'я, культури тощо, що супроводжується зростанням якості освітніх, медичних, культурних, соціальних послуг.

15. Впровадження заходів із забезпечення енергоефективності, відновлення видатків на екологічні цілі, модернізація інженерної інфраструктури відбувається на вимогу часу і з огляду на вимоги європейського законодавства.

16. Україна продовжує шлях інтеграції в ЄС, поступово модифікуючи власне законодавство.

17. Завдяки реалізації значної кількості програм міжнародних донорів зростає інституційна спроможність органів місцевого самоврядування та органів влади в Україні.

Результат імплементації стримано-оптимістичного сценарію для Кам'янської ТГ:

– поступове підвищення фінансової спроможності громади; значення основних параметрів соціально-економічного розвитку на рівні, не нижчому, ніж у середньому по регіону (зокрема, частка в обсязі виробництва валового регіонального продукту, рівень середньої заробітної плати, зайнятість населення, величину надходжень до місцевого бюджету в розрахунку на одного мешканця, обсяг залучених прямих іноземних інвестицій, впровадження інновацій в розвиток інфраструктури, якість освіти і медичного обслуговування населення тощо);

– на основі ефективного використання наявних природних, матеріальних і людських ресурсів, а також завдяки поступовому нарощуванню обсягів надходження внутрішніх і зовнішніх інвестицій, у громаді активно розвиватимуться пріоритетні види економічної діяльності (передусім, сільське господарство і торгівля, переробна промисловість і рекреація, транспортні послуги);

– поступове покращення демографічної ситуації унаслідок підвищення якості виробничої та соціальної інфраструктури громади. Приблизно так само поступово зростатиме і розмір середньої заробітної плати та якість життя мешканців громади;

– загальний соціально-економічний розвиток громади та поступове демографічне зростання зумовлять поступовий збалансований багатофункціональний розвиток економіки громади на основі поєднання її традиційної туристично-рекреаційної сфери з підприємництвом, сучасною сферою торгівлі та якісних послуг для населення та гостей громади (туристів) на інноваційній основі;

– поступово посилиться культурний розвиток громади, покращиться доступ її мешканців і гостей (туристів) до об'єктів культурної спадщини;

– туристична пропозиція громади доповниться новими та суттєво якіснішими туристичними продуктами і послугами. Це підвищить конкурентоспроможність туристичної сфери громади, порівняно із сусідніми громадами, зокрема, у боротьбі за іноземного туриста;

– покращиться якість довкілля та рівень захисту навколишнього середовища, впроваджуватимуться нові підходи до поводження з побутовими відходами, упроваджуватимуться високотехнологічні способи їх утилізації з врахуванням кращих міжнародних практик;

– відбуватиметься поступова ліквідація просторових диспропорцій в соціально-економічному розвитку громади завдяки спрямуванню зусиль органів місцевого самоврядування на вирішення найбільш гострих і давніх проблем розвитку її периферійних територій, що супроводжуватиметься модернізацією інфраструктури останніх та поліпшенням якості життя мешканців.

Описаний сценарій стає базою для формулювання стратегічного бачення громади на стратегічну перспективу, зокрема до 2027 року.

Непряме підтвердження вибору стримано-оптимістичного сценарію учасниками Робочої групи з розроблення Стратегії розвитку Кам'янської сільської ТГ

Одне із засідань Робочої групи з розроблення Стратегії, серед іншого, було присвячено анкетуванню учасників щодо їх бачення траєкторії руху України у стратегічний період 2023-2027рр. **в додатній (оптимістичній) градації характеристик** (дуже слабо-оптимістично; стримано-оптимістично; оптимістично; супер-оптимістично) а також – **у від'ємній (песимістичній, системно-кризовій) градації характеристик** (слабо песимістично; помірно песимістично; сильно песимістично).

Сценарний аналіз і якісні прогнози розвитку будь-якої громади в країні під час затяжної війни РФ проти України суттєво залежать від самого перебігу змінюваної ситуації на фронтах і перспектив Перемоги над ворогом (основний фактор). Учасники Робочої групи на день анкетування ще не знали експертного обґрунтування і вибору стримано-оптимістичного сценарію, наведеного вище. Анкетування проводилось у травні 2024р.

Переважаюча більшість анкетованих визначили період 2023р. – перше півріччя 2025р. у градаціях «слабо песимістично» , «помірно песимістично». А починаючи приблизно з середини 2025р. і до кінця 2027р. охарактеризували цей період уже як «слабо оптимістично» і «стримано-оптимістично».

Можна багато дискутувати над об'єктивністю і обґрунтованістю такого результату, але експерти вважають, що учасники Робочої групи певною мірою відобразили наявні у 2024 році у значній більшості українського суспільства «стримано-оптимістичні» очікування щодо переможного і швидкого завершення війни у 2025-2027рр. – періоду виконання Стратегії Кам'янської ТГ.

Розділ 4. Стратегічне бачення розвитку територіальної громади

Першим кроком до визначення стратегічного вибору, який здійснює Кам'янської сільської ТГ, є формування **Бачення майбутнього**, до якого громада прагнучиме у своєму розвитку на перспективу до 2027 року. Це Бачення постало як результат інтеграції суб'єктивних та об'єктивних оцінок, отриманих завдяки:

- проведенню соціально-економічної діагностики громади (Аналітична частина);
- аналізу внутрішніх і зовнішніх чинників середовища життєдіяльності ТГ, а також взаємозалежностей цих чинників (SWOT-аналіз);
- визначенню підходу до формування бажаного стану територіальної громади, який існує як серед ключових осіб, які приймають рішення на місцевому рівні або безпосередньо на нього впливають, так і серед широкого загалу – мешканців, котрі і є основними бенефіціарами місцевого розвитку. Їх інтереси частково представляла і Робоча група.

На підставі цього, можна стверджувати, що стратегічне Бачення Кам'янської громади характеризує її унікальні характеристики, що відрізняють її на фоні інших громад як регіону, так і України. Ставши на стежку стратегічного планування, громада зайняла тим самим активну позицію у формуванні власного майбутнього, яке, найбільш імовірно, буде реалізовуватися саме за обраним стримано-оптимістичним сценарієм. Такий сценарій і дозволив формулювати стратегічне Бачення її розвитку – майбутній бажаний стан громади, до якого вона прагне, реалізуючи заплановану діяльність. Бачення виступає інтегруючим чинником як на етапі планування, так і на етапі впровадження Стратегії. Досягнення стану, описаного в

Баченні – це відносно віддалена мета, до якої громада прямує, реалізуючи обрану систему цілей (дерево цілей).

Бачення майбутнього Кам'янської сільської ТГ – 2027

Кам'янська сільська територіальна громада – згуртована, прогресивна, інноваційна громада у центральній низинно-передгірній частині Закарпаття, що ефективно використовує своє географічне положення як перехрестя автодоріг і вантажно-пасажирських перевезень у напрямках на Верхнє Потисся (Хуст, Тячів Рахів, і далі на Івано-Франківщину), на Ужгород-Мукачево-Львів, на Іршаву-Довге-Сваляву, на Берегово, на Виноградів, а також – на пункти пропуску на кордонах з Угорщиною і Румунією.

Громада з вирівняними і якісними соціальними послугами (освіта і дошкільна освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, культура і спорт) та доступними і якісними комунальними і адміністративними послугами.

Громада, яка ефективно розвиває місцеву економіку та підприємництво і фермерство у сферах сільського господарства та агропромислового виробництва і торгівлі, туристично-рекреаційній сфері і видобутку корисних копалин місцевого значення, активно залучає внутрішні і зовнішні інвестиції у свій стратегічний розвиток, збалансовано використовує можливості релокованого бізнесу задля розвитку економіки та соціальної сфери.

Розділ 5. Стратегічні, Оперативні цілі та Оперативні завдання розвитку територіальної громади та їх узгодженість зі стратегіями вищих рівнів

Система Стратегічних і Оперативних цілей та Оперативних завдань стратегії (Система цілей) визначена на основі комплексного аналізу всієї сукупності попередніх розробок і узагальнень: аналітики (діагностики) стану розвитку ТГ; SWOT-аналізу; сценарного аналізу; аналізу фінансового стану (бюджету) ТГ за минулі 3 роки; рейтингового визначення Робочою групою з розробки Стратегії переліку найбільш актуальних щодо вирішення проблемних сфер розвитку Кам'янської ТГ в умовах воєнного стану; Бачення розвитку громади – 2027.

Матриця (дерево) Системи цілей дає відповідь на запитання: що і по яких пріоритетних напрямках і піднапрямах (цілях) необхідно робити, щоб досягнути консолідованого Бачення розвитку громади – 2027; куди і як скеровувати цільові фінансові ресурси Кам'янська ТГ (бюджет, грантові проекти, регіональні та Державні програми тощо) у розвитку громади упродовж 2024-2027рр. (стратегічне фінансове планування і управління).

Кожна з 3-ох визначених Стратегічних цілей включає по 3 оперативні цілі. (див. схему нижче).

У свою чергу, Стратегічні і Оперативні цілі деталізовані у Оперативних завданнях (див. Табл. 5.1) щодо яких структуруються проекти Плану заходів реалізації Стратегії Кам'янської ТГ – 2027.

Зауважимо, що одним з 3-ох пріоритетів (Стратегічною ціллю) чинної Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки є «Розбудова ефективного багаторівневого врядування», що, серед іншого, передбачає гармонізацію (узгодження) стратегій на рівнях: держава – регіональний рівень – місцевий рівень (громади). Це закріплено і в «Методичних рекомендаціях щодо порядку розроблення, затвердження, реалізації, проведення моніторингу та оцінювання реалізації стратегій розвитку територіальних громад», затверджених Наказом Мінрегіону України від 21.12.2022р. №265.

Саме тому нижче у Табл. 5.2 і Табл. 5.3 наведено аналіз відповідності Стратегічних і Оперативних цілей Стратегії розвитку Кам'янської сільської ТГ до 2027 року з Державною стратегією регіонального розвитку на 202-2027 роки (табл. 5.2), а також з Регіональною стратегією розвитку Закарпатської області на 2021-2027 роки (Табл. 5.3). У клітинках зазначених Табл. 5.2 і Табл. 5.3 ступінь зв'язку (узгодження) окремих цілей у стратегіях державного і регіонального рівнів позначено, як «сильним зв'язок» (**) або «опосередкований зв'язок» (*).

Аналіз Табл. 5.2 і Табл. 5.3 засвідчує про **належну узгодженість (гармонізацію)** системи Стратегічних і Оперативних цілей Стратегії розвитку Кам'янської ТГ – 2027 як з Державною стратегією регіонального розвитку - 2027, так і Регіональною стратегією розвитку Закарпатської області – 2027.

На завершення цього розділу 5 зауважуємо, що Система Стратегічних і Оперативних цілей та Оперативних завдань Стратегії розвитку Кам'янської ТГ – 2027 (з урахуванням кризового режиму воєнного стану, з однієї сторони, і обмеженості фінансових ресурсів на реалізацію стратегій навіть у мирний час, з іншої сторони) навряд чи могла охопити Системою цілей ширше коло проблемних питань розвитку Кам'янської ТГ. Які, в тій чи іншій мірі будуть вирішуватись поточним, а не стратегічним плануванням розвитку ТГ.

**Система Стратегічних і Оперативних цілей Стратегії розвитку
Кам'янської сільської територіальної громади на період до 2027 року**
Стратегічні цілі:

Табл. 5.1 Система Стратегічних, Оперативних цілей та Оперативних завдань Стратегії розвитку Кам'янської сільської територіальної громади на період до 2027 року.

Стратегічна ціль 1: Розвиток місцевої економіки громади та залучення інвестицій	
Оперативні цілі	Оперативні завдання
1.1. Формування ефективної системи підтримки місцевої економіки, підприємництва і фермерства у громаді	1.1.1. Забезпечити сприяння розвитку інфраструктури і просторового планування для потреб місцевої економіки, підприємництва і фермерства та релокації бізнесу
	1.1.2. Створити сталу і дієву систему інформаційно-консультаційної підтримки підприємництва і фермерства у громаді
	1.1.3. Сприяти розвитку потенціалу місцевого агропромислового комплексу, включаючи переробку сільськогосподарської продукції
1.2. Сприяння розвитку та розширенню нових напрямів місцевої економіки і підприємництва	1.2.1. Забезпечити ефективне використання наявного туристично-оздоровчого і рекреаційного потенціалу громади
	1.2.2. Сприяти зміцненню потенціалу і розвитку напрямку послуг вантажних транспортних перевезень у громаді
	1.2.3. Забезпечити формування передумов для створення індустріального парку на території громади
1.3. Створення сталої системи просування позитивного іміджу громади та залучення інвестицій	1.3.1. Забезпечити стале формування і оновлення інвестиційних продуктів громади
	1.3.2. Забезпечити цифрову трансформацію громади, просування позитивного іміджу та інвестиційних продуктів громади на національний та міжнародний рівні
	1.3.3. Сприяти просуванню і маркетингу продукції підприємництва і фермерства громади
Стратегічна ціль 2. Підвищення якості і доступності соціальних послуг в усіх населених пунктах громади	
2.1. Забезпечення якісних послуг освіти і дошкільної освіти у громаді	2.1.1. Забезпечити модернізацію і осучасненню освітнього простору у громаді
	2.1.2. Покращити матеріально-технічне забезпечення і комфортність будівель закладів освіти і дошкільної освіти
	2.1.3. Вдосконалити систему управління освітою і дошкільною освітою та їх методичне забезпечення
2.2. Забезпечення якісних і доступних медичних послуг та послуг соціального захисту і підтримки у громаді	2.2.1. Підвищити лікувально-діагностичний потенціал закладів охорони здоров'я та станції швидкої медичної допомоги
	2.2.2. Покращити матеріально-технічне забезпечення і комфортність будівель медичних закладів у громаді
	2.2.3. Підвищити рівень соціальної підтримки мешканців громади та ВПО
2.3. Формування сучасного культурного простору і згуртованості громади	2.3.1. Вдосконалити і осучаснити діяльність сільських закладів культури через ефективне управління створеного КЗ «Центр культурних послуг»
	2.3.2. Покращити матеріально-технічне забезпечення і комфортність будівель закладів культури та Сілецької школи мистецтв

	2.3.3. Забезпечити кращі можливості відпочинку, дозвілля і занять спортом у громаді і зокрема для молоді
Стратегічна ціль 3: Забезпечення просторового, інфраструктурного, енергетичного планування і розвитку та екологічної безпеки громади	
3.1. Забезпечення просторово-інфраструктурного розвитку громади	3.1.1. Актуалізувати розробку і оновлення містобудівної документації і зокрема Комплексного плану просторового розвитку територіальної громади
	3.1.2. Забезпечувати покращення стану мережі внутрішніх доріг сіл громади
	3.1.3. Забезпечити випереджаючу розробку детальних планів територій та проєктів інфраструктурного розвитку громади
3.2. Формування складових системи екологічної безпеки і раціонального природокористування	3.2.1. Забезпечити впровадження сучасних і ефективних технологій поводження з ТПВ та ліквідацію несанкціонованих сміттєзвалищ
	3.2.2. Розширити можливості формування централізованих мереж водопостачання і водовідведення та очистки стічних вод
	3.2.3. Сформувати систему дієвого екологічного моніторингу у землекористуванні та природокористуванні та стану екосистемних послуг у громаді
3.3. Формування стійкості і енергоефективності муніципальної енергетики громади	3.3.1. Запровадити систему енергоменеджменту і енергомоніторингу споживання енергії у бюджетній і комунальній сферах громади
	3.3.2. Підвищувати частку самоенергозабезпечення у муніципальній енергетиці громади
	3.3.3. Забезпечувати здійснення заходів і проєктів з енергоощадності та енергоефективності муніципальної енергетики громади

Таблиця 5.2. Аналіз відповідності стратегічних та оперативних цілей Стратегії розвитку Кам'янської сільської територіальної громади до 2027 року Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки¹

Стратегічні та оперативні цілі ДСРР на 2021- 2027 роки	Стратегічні та оперативні цілі Стратегії розвитку Кам'янської сільської територіальної громади до 2027 року											
	1. Розвиток місцевої економіки громади та залучення інвестицій	1.1. Формування ефективної системи підтримки місцевої економіки, підприємництва і фермерства у громаді	1.2. Сприяння розвитку та розширенню нових напрямів місцевої економіки і підприємництва	1.3. Створення сталого системи просування позитивного іміджу громади та залучення інвестицій	2. Підвищення якості і доступності соціальних послуг в усіх населених пунктах громади	2.1. Забезпечення якісних послуг освіти і дошкільної освіти у громаді	2.2. Забезпечення якісних і доступних медичних послуг та послуг соціального захисту і підтримки у громаді	2.3. Формування сучасного культурного простору і згуртованості громади	3. Забезпечення просторового, інфраструктурного, енергетичного планування і розвитку та екологічної безпеки громади	3.1. Забезпечення просторово-інфраструктурного розвитку громади	3.2. Формування складових системи екологічної безпеки і раціонального природокористування	3.3. Формування стійкості і енергоефективності муніципальної енергетики громади
I. Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах	*				*				*			*
1.1. Стимулювання центрів економічного розвитку (агломерації, міста)												
1.2. Збереження навколишнього природного середовища та сталого використання природних ресурсів, посилення можливостей розвитку територій, які потребують державної підтримки (макро- та мікрорівень)									*	*	**	*
1.3. Створення умов для реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях в український простір												
1.4. Розвиток інфраструктури та цифрова трансформація регіонів										*		
1.5. Формування єдиного освітнього, інформаційного, культурного простору в межах всієї території України					*	*		**				
1.6. Ефективне використання економічного потенціалу культурної спадщини для сталого розвитку								*				
II. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів												
2.1. Розвиток людського капіталу					**	*	*	*				
2.2. Сприяння розвитку підприємництва, підтримка інтернаціоналізації бізнесу у секторі малого та середнього підприємництва	**	**	*	**								
2.3. Підвищення інвестиційної привабливості територій, підтримка залучення інвестицій				**								

2.4. Сприяння впровадженню інновацій та зростанню технологічного рівня регіональної економіки, підтримка інноваційних підприємств та стартапів	*	*	*									
2.5. Сталий розвиток промисловості												
III. Розбудова ефективного багаторівневого врядування												
3.1. Формування ефективного місцевого самоврядування та органів державної влади на новій територіальній основі												
3.2. Формування горизонтальної та вертикальної координації державних секторальних політик та державної регіональної політики					*				*		*	*
3.3. Побудова системи ефективного публічного інвестування на всіх рівнях врядування	*											
3.4. Розбудова потенціалу суб'єктів державної регіональної політики												
3.5. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидія домашньому насильству та дискримінації												
3.6. Розбудова системи інформаційно-аналітичного забезпечення та розвиток управлінських навичок для прийняття рішень, що базуються на об'єктивних даних та просторовому плануванні										*		

¹У клітинках ступінь зв'язку окремих цілей відмічається як: ** (сильний зв'язок) або * (опосередкований зв'язок)

Таблиця 5.3 Аналіз відповідності стратегічних та оперативних цілей Стратегії розвитку Кам'янської територіальної громади до 2027 року Регіональній стратегії розвитку Закарпатської області на період 2021 – 2027 років²

Стратегічні та оперативні цілі Регіональної стратегії розвитку Закарпатської області на період 2021 – 2027 років	Стратегічні та оперативні цілі Стратегії розвитку Кам'янської сільської територіальної громади до 2027 року											
	1. Розвиток місцевої економіки громади та залучення інвестицій	1.1. Формування ефективної системи підтримки місцевої економіки, підприємництва і фермерства у громаді	1.2. Сприяння розвитку та розширенню нових напрямів місцевої економіки і підприємництва	1.3. Створення сталої системи просування позитивного іміджу громади та залучення інвестицій	2. Підвищення якості і доступності соціальних послуг в усіх населених пунктах громади	2.1. Забезпечення якісних послуг освіти і дошкільної освіти у громаді	2.2. Забезпечення якісних і доступних медичних послуг та послуг соціального захисту і підтримки у громаді	2.3. Формування сучасного культурного простору і згуртованості громади	3. Забезпечення просторового, інфраструктурного, енергетичного планування і розвитку та екологічної безпеки громади	3.1. Забезпечення просторово-інфраструктурного розвитку громади	3.2. Формування складових системи екологічної безпеки і раціонального природокористування	3.3. Формування стійкості і енергоефективності муніципальної енергетики громади
1. Збереження та розвиток людського та соціального капіталу					*							
1.1. Забезпечення рівного доступу та підвищення якості дошкільної, загальної середньої освіти та конкурентоспроможності професійно-технічної освіти					*	**						
1.2. Забезпечення культурно-мистецького розвитку і збільшення доступу до послуг у сфері культури для мешканців сільських та гірських територій												
1.3. Збереження регіональних об'єктів і територій історико-культурної спадщини												
1.4. Розвиток сфери соціальних послуг та зміцнення громадського здоров'я								**				
1.5. Забезпечення рівного доступу та підвищення якості медичних послуг								**				
1.6. Гармонійний розвиток національних меншин												
1.7. Зміцнення громадянського суспільства, соціальної сфери та соціальної включеності								*				
2. Прискорення досягнення конкурентоспроможності та інноваційності регіональної економіки	*											
2.1. Розвиток малого і середнього підприємництва	*											
2.2. Розвиток туристичної та оздоровчої сфери			*									

Стратегічні та оперативні цілі Регіональної стратегії розвитку Закарпатської області на період 2021 – 2027 років	Стратегічні та оперативні цілі Стратегії розвитку Кам'янської сільської територіальної громади до 2027 року											
	1. Розвиток місцевої економіки громади та залучення інвестицій	1.1. Формування ефективної системи підтримки місцевої економіки, підприємництва і фермерства у громаді	1.2. Сприяння розвитку та розширенню нових напрямів місцевої економіки і підприємництва	1.3. Створення сталі системи просування позитивного іміджу громади та залучення інвестицій	2. Підвищення якості і доступності соціальних послуг в усіх населених пунктах громади	2.1. Забезпечення якісних послуг освіти і дошкільної освіти у громаді	2.2. Забезпечення якісних і доступних медичних послуг та послуг соціального захисту і підтримки у громаді	2.3. Формування сучасного культурного простору і згуртованості громади	3. Забезпечення просторового, інфраструктурного, енергетичного планування і розвитку та екологічної безпеки громади	3.1. Забезпечення просторово-інфраструктурного розвитку громади	3.2. Формування складових системи екологічної безпеки і раціонального природокористування	3.3. Формування стійкості і енергоефективності муніципальної енергетики громади
2.3. Підвищення конкурентоспроможності ключових секторів регіональної економіки				*								
2.4. Розвиток мереж транспортного сполучення та просторової інфраструктури			*									
2.5. Система ефективного управління регіональним розвитком												
2.6. Розвиток транскордонного співробітництва				*								
3. Побудова локальних економік знань та смарт-спеціалізація												
3.1. Сприяння інноваціям у сферах, визначених смарт-спеціалізацією регіону												
3.2. Створення мережі хабів на території області												
3.3. Розвиток людських ресурсів у галузях смарт-спеціалізації регіону												
4. Забезпечення охорони довкілля, екологічно збалансованого і раціонального природокористування та просторової гармонії									**		*	
4.1. Збереження та відтворення біологічного і ландшафтного різноманіття, природних комплексів, водних, земельних та лісових ресурсів, розширення регіональної екологічної мережі										*		
4.2. Покращення якості навколишнього середовища на природних і урбанізованих територіях регіону											*	
4.3. Розвиток і вдосконалення систем та засобів захисту територій від природних лих і техногенних катастроф та глобальних змін клімату												

Стратегічні та оперативні цілі Регіональної стратегії розвитку Закарпатської області на період 2021 – 2027 років	Стратегічні та оперативні цілі Стратегії розвитку Кам'янської сільської територіальної громади до 2027 року											
	1. Розвиток місцевої економіки громади та залучення інвестицій	1.1. Формування ефективної системи підтримки місцевої економіки, підприємництва і фермерства у громаді	1.2. Сприяння розвитку та розширенню нових напрямів місцевої економіки і підприємництва	1.3. Створення сталої системи просування позитивного іміджу громади та залучення інвестицій	2. Підвищення якості і доступності соціальних послуг в усіх населених пунктах громади	2.1. Забезпечення якісних послуг освіти і дошкільної освіти у громаді	2.2. Забезпечення якісних і доступних медичних послуг та послуг соціального захисту і підтримки у громаді	2.3. Формування сучасного культурного простору і згуртованості громади	3. Забезпечення просторового, інфраструктурного, енергетичного планування і розвитку та екологічної безпеки громади	3.1. Забезпечення просторово-інфраструктурного розвитку громади	3.2. Формування складових системи екологічної безпеки і раціонального природокористування	3.3. Формування стійкості і енергоефективності муніципальної енергетики громади
4.4. Актуалізація, уточнення і впровадження чинної Стратегії поведінки з відходами у Закарпатській області, розробленої і схваленої на 15-річний період											*	
4.5. Впровадження екологічної і природоохоронної складових в розробку і оновлення містобудівної документації												
5. Забезпечення сталого розвитку сільських та гірських територій в умовах системних реформ									*			
5.1. Вирівнювання диспропорцій розвитку гірських, передгірних і низинних територій												
5.2. Підтримка економічної активності на сільських територіях	*	*	*									
5.3. Підтримка формування ефективного і спроможного місцевого самоврядування та органів державної влади на основі нового адміністративно- територіального устрою області												
5.4. Забезпечення пріоритетного публічного інвестування у розвиток територій і громад сільських та гірських районів на всіх рівнях врядування				*								

²У клітинках ступінь зв'язку окремих цілей відмічається як ** (сильний зв'язок) або * (опосередкований зв'язок)

Розділ 6. Фінансове забезпечення реалізації Стратегії та Плану заходів

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії та Плану заходів здійснюється за рахунок:

- коштів бюджету територіальної громади;
- коштів державного бюджету, в тому числі міжбюджетних трансферів з державного бюджету місцевим бюджетам;
- коштів обласного бюджету та регіональних програм;
- коштів, які надходять до місцевих бюджетів в рамках програм допомоги і грантів цільових галузевих програм і грантів Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій тощо;
- коштів грантових проєктів транскордонного співробітництва та міжнародного, міжтериторіального співробітництва, в яких територіальна громада виступає партнером (співпартнером) або пілотною громадою реалізації таких проєктів тощо;
- інших фінансових (ресурсних) джерел, не заборонених законодавством України.

Окремо доцільно зазначити, що в умовах невизначеності період воєнного стану в Україні та обраного у зв'язку з цим стримано-оптимістичного сценарію розвитку громади, в умовах обмеженості фінансованих ресурсів для реалізації Стратегії навіть у період мирного розвитку країни, немала частина Оперативних завдань Стратегії у своїй реалізації містять у якості стратегічної складової певні **організаційно-управлінські рішення, заходи, та дії**, які на відміну від **інфраструктурних проєктів розвитку**, потребують значно менших фінансових витрат. В той же час, такі стратегічні рішення, заходи та дії спроможні суттєво змінити на краще ситуацію з досягненням обраних Стратегічних і Оперативних цілей Стратегії розвитку Кам'янської сільської ТГ до 2027 року.

Нижче наведемо у розрізі Стратегічних цілей Стратегії переліки ідентифікації Оперативних завдань з відносно низькими фінансовими затратами на їх реалізацію, але з очікуваними стратегічними змінами на краще від організаційно-управлінських рішень, заходів та дій (див. Табл. 5.1 з повним переліком Стратегічних, Оперативних цілей та Оперативних завдань):

Стратегічна ціль 1: Розвиток місцевої економіки громад та залучення інвестицій

Оперативні завдання: 1.1.2; 1.1.3; 1.3.1; 1.3.2; 1.3.3 (5 фінансово менш затратних завдань із 9).

Стратегічна ціль 2: Підвищення якості і доступності соціальних послуг в усіх населених пунктах громади.

Оперативні завдання: 2.1.1; 2.1.3; 2.2.3; 2.3.1 (4 фінансово менш затратних завдань із 9).

Стратегічна ціль 3: Забезпечення просторового, інфраструктурного, енергетичного планування і розвитку та екологічної безпеки громади.

Оперативні завдання: 3.1.3; 3.2.3; 3.3.1 (3 фінансово менш затратних завдань із 9).

Загалом маємо в рамках цієї Стратегії **12 фінансово менш затратних Оперативних завдань із 27.**

Прикладом очікуваних стратегічних змін на краще від організаційно-управлінських рішень, заходів та дій є **Оперативне завдання 3.3.1: *Запровадити систему енергоменеджменту і енергомоніторингу споживання енергії у бюджетній та комунальній сферах громади.***

Утворення і організація ефективної управлінської діяльності **сектору енергоменеджменту та енергомоніторингу (1-2 шт. од.)** у структурі виконавчих органів ради, підпорядкованого напряму в.о. сільського голови, як показує багаторічний досвід зарубіжних і українських міст, спроможне заощаджувати не менше 10-15% бюджетних витрат на оплату електроенергії і тепла, споживаних бюджетними і комунальними закладами громади. На цей же управлінський сектор може бути покладено і **Оперативна завдання 3.3.2: Підвищувати частку самоенергозабезпечення у муніципальній енергетиці громади.**

Таким чином, стратегічні управлінські рішення, заходи і дії не тільки спроможні забезпечувати **фактичну самокупність утвореного сектору енергоменеджменту і енергомоніторингу**, але й створюють інституційно-кадрову основу для енергетичного розвитку громади, відповідного нинішнім викликам і загрозам у сфері енергетичної безпеки.

Розділ 7. Моніторинг реалізації Стратегії та Плану заходів

Моніторинг реалізації Стратегії та Плану заходів проводиться для відстеження та аналізу організаційно-управлінських рішень, заходів і дій та аналізу динаміки і структурних змін, що відбуваються у громаді відповідно до визначеної у Стратегії Системи Стратегічних, Оперативних цілей та Оперативних завдань (Розділ 5).

Проект Плану заходів з реалізації Стратегії подається на затвердження сільській раді з можливістю таких варіантів:

Варіант 1: не пізніше, ніж через 2 місяці після затвердження Стратегії;

Варіант 2: одночасно з проектом Стратегії.

Моніторинг є сукупністю заходів із обліку, збору та аналізу і узагальнення інформації про стан реалізації Стратегії та Плану заходів.

Результати моніторингу є основою для висновків про необхідність **внесення коригувань, змін і доповнень**, стимулювань та актуалізації Стратегії і Плану заходів.

Звіт про результати проведення чергового моніторингу реалізації Стратегії та Плану заходів та висновки у вигляді **аналітичної довідки** готує Робоча група, а організаційні заходи з проведення моніторингу покладаються на підрозділ економки ради.

Моніторинг реалізації Стратегії проводиться щорічно на початку календарного року – за рік, що минув.

Моніторинг виконання Плану заходів з реалізації Стратегії здійснюється на основі відстеження виконання **визначених індикаторів результативності** впровадження кожного проекту місцевого розвитку громади.

Моніторинг реалізації Стратегії щорічно здійснюється на основі аналізу кількісних і якісних **показників та індикаторів**, що демонструють рівень і зміни у виконанні Стратегічних, Оперативних цілей та Оперативних завдань (див. Табл. 7.1.)

Голова Робочої групи в термін не пізніше одного місяця після закінчення звітного періоду представляє Звіт і висновки чергового щорічного моніторингу та представляє на розгляд і затвердження сесії сільської ради. Окрім того, Звіт і висновки оприлюднюються на офіційному веб-сайті сільської ради.

Оцінювання результатів реалізації Стратегії та Плану заходів проводиться після завершення строку їх реалізації на основі даних звітів проведеного моніторингу і стає необхідним етапом для отримання інформації стосовно досягнення очікуваних результатів, їх

впливу на стан соціально-економічного розвитку територіальної громади та інформації щодо сталості змін - з метою прийняття в подальшому необхідних управлінських рішень та необхідних коригувань, змін чи доповнень.

На основі здійснення оцінювання складається Заключний звіт, який містить:

- результати порівняння базових (на початок реалізації Стратегії), прогнозованих цільових (станом на останній період) і фактичних значень показників;
- досягнення запланованих Стратегічних і Оперативних цілей;
- задоволеність потреб різних груп зацікавлених сторін;
- наявних незапланованих змін та впливів;
- діяльність, що призвела до змін (зокрема незапланованих);
- ефективність механізмів реалізації Стратегії або ресурсних витрат;
- стійкість результатів Стратегії тощо.

Звіти про оцінювання результатів реалізації Стратегії та Плану заходів готує Робоча група, узагальнення та формування їх тексту здійснює підрозділ економіки ради.

Голова Робочої групи (сільський голова) в термін не пізніше одного місяця після закінчення звітного періоду представляє Звіт і висновки чергового щорічного моніторингу та представляє на розгляд і затвердження сесії сільської ради. Окрім того, Звіт і висновки оприлюднюються на офіційному веб-сайті сільської ради.

Оцінювання результатів реалізації Стратегії та Плану заходів проводиться після завершення строку їх реалізації на основі даних звітів проведеного моніторингу і стає необхідним етапом для отримання інформації стосовно досягнення очікуваних результатів, їх впливу на стан соціально-економічного розвитку територіальної громади та інформації щодо сталості змін - з метою прийняття в подальшому необхідних управлінських рішень та необхідних коригувань, змін чи доповнень.

На основі здійснення оцінювання складається Заключний звіт, який містить:

- результати порівняння базових (на початок реалізації Стратегії), прогнозованих цільових (станом на останній період) і фактичних значень показників;
- досягнення запланованих Стратегічних і Оперативних цілей;
- задоволеність потреб різних груп зацікавлених сторін;
- наявних незапланованих змін та впливів;
- діяльність, що призвела до змін (зокрема незапланованих);
- ефективність механізмів реалізації Стратегії або ресурсних витрат;
- стійкість результатів Стратегії тощо.

Звіти про оцінювання результатів реалізації Стратегії та Плану заходів готує Робоча група, узагальнення та формування їх тексту здійснює підрозділ економіки ради.

Голова Робочої групи (сільський голова) в термін не пізніше трьох місяців після закінчення періоду реалізації Стратегії та Плану заходів представляє їх на розгляд сесії сільської ради. Крім того, заключні Звіти з оцінювання результатів реалізації Стратегії та Плану заходів оприлюднюються на офіційному веб-сайті громади та/або у місцевих засобах масової інформації.

Таблиця 7.1. Система показників та індикаторів моніторингу реалізації Стратегії

Стратегічна і оперативна цілі	Показник (індикатор)	Одиниця вимірювання
Стратегічна ціль 1: Підтримка місцевого економічного розвитку та залучення інвестицій		
Оперативна ціль 1.1. Формування ефективної системи підтримки місцевої економіки, підприємництва і фермерства у громаді	1.1.1 Кількість нових зареєстрованих фізичних і юридичних осіб підприємництва у громаді	Одиниць
	1.1.2. Кількість нових зареєстрованих фермерських господарств і агропідприємств у громаді	Одиниць
	1.1.3. Кількість наданих консультацій починаючим підприємцям і агропідприємствам	Одиниць
	1.1.4. Обсяги збільшення частки податкових надходжень від підприємництва і агровиробництва	Тис. грн.
	1.1.5. Кількість проведених у громаді масових заходів підтримки підприємництва і фермерства	Одиниць
Оперативна ціль 1.2. Сприяння розвитку та розширенню нових напрямів місцевої економіки і підприємництва	1.2.1. Кількість сформованих нових або модернізованих туристичних та рекреаційно-оздоровчих пропозицій (продуктів)	Одиниць
	1.2.2. Обсяги зростання туристичного збору	Тис. грн.
	1.2.3. Обсяги зростання податкових платежів від послуг вантажних транспортних перевезень	Тис. грн.
Оперативна ціль 1.3. Створення сталої системи просування позитивного іміджу громади та залучення інвестицій	1.3.1. Кількість розроблених, виданих і поширених в мережі Інтернет двомовних буклетів, брошур та ін. щодо інвестпропозицій громади	Одиниць
	1.3.2. Кількість розроблених і виданих та поширених в мережі Інтернет двомовних промоційних і маркетингових матеріалів громади	Одиниць
	1.3.3. Кількість інвестфорумів, виставок, ярмарків тощо, в яких взяла активну участь громада	Одиниць

	1.3.4. Обсяги залучення інвестицій в економічний розвиток громади	Тис. грн.
Стратегічна ціль 2. Розвиток людського капіталу та підвищення якості і доступності соціальних послуг в усіх населених пунктах громади		
Оперативна ціль 2.1 Забезпечення якісних послуг освіти і дошкільної освіти у громаді	2.1.1. Збільшення середнього показника ЗНО/НМТ по всіх школах громади	Сер. бал ЗНО
	2.1.2. Кількість впроваджених нових навчально-методичних матеріалів у школах громади	Одиниць
	2.1.3. Обсяги коштів, спрямованих на ремонт (капремонт) та енергомодернізацію ДНЗ і закладів освіти	Тис. грн.
Оперативна ціль 2.2. Забезпечення якісних і доступних медичних та послуг соціального захисту і підтримки у громаді	2.2.1. Кількість нового обладнання та діагностичних приладів, закуплених для закладів охорони здоров'я громади	Одиниць
	2.2.2. Обсяги коштів, спрямованих на ремонт (капремонт) та енергомодернізацію медичних закладів громади	Тис. грн.
	2.2.3. Обсяги коштів, спрямованих на соціальний захист мешканців громади	Тис. грн.
Оперативна ціль 2.3. Формування сучасного культурного простору та згуртованості громади	2.3.1. Зростання числа мешканців громади – учасників активного дозвілля і занять спортом	Осіб
	2.3.2. Обсяги коштів, спрямованих на модернізацію інфраструктури спорту, відпочинку і дозвілля	Тис. грн.
	2.3.3. Зростання числа мешканців громади, що беруть активну участь у культурних акціях та масових культурних заходах	Осіб

	2.3.4. Обсяги коштів, спрямованих на ремонт (капремонт) та енергомодернізацію закладів культури громади	Тис. грн.
Стратегічна ціль 3: Забезпечення просторового, інфраструктурного, енергетичного планування і розвитку та екологічної безпеки громади		
Оперативна ціль 3.1. Забезпечення просторово-інфраструктурного розвитку громади	3.1.1. Кількість розроблених (оновлених) містобудівних документів просторового розвитку громади	Одиниць
	3.1.2. Кількість розроблених проєктів інфраструктурного розвитку громади	Одиниць
	3.1.3. Кількість реалізованих проєктів інфраструктурного розвитку громади	Одиниць
	3.1.4. Протяжність відремонтованих внутрішніх доріг у населених пунктах громади	Км
Оперативна ціль 3.2. Формування складових системи екологічної безпеки і раціонального природокористування	3.2.1. Кількість ліквідованих стихійних сміттєзвалищ на території громади	Одиниць
	3.2.2. Частка відсортованих і утилізованих ТПВ у громаді	Відсотки
	3.2.3. Частка домогосподарств, що користуються системою збору, сортування і утилізації ТПВ	Відсотки
	3.2.4. Обсяги коштів, спрямованих на будівництво (оновлення, розширення) мереж водопостачання і водовідведення та очистки стічних вод	Тис. грн.
	3.2.5. Зростання переліку екосистемних послуг лісових та інших природних територій громади	Тис. грн.
Оперативна ціль 3.3. Формування стійкості і енергоефективності муніципальної енергетики громади	3.3.1. Охопленість бюджетних і комунальних установ системою енергоменеджменту і моніторингу енергоспоживання у громаді	Відсотки від сумарного енергоспоживання
	3.3.2. Зростання частки самоенергозабезпечення та енергомодернізації бюджетних і комунальних установ	Тис. грн.
	3.3.3. Обсяги заощадження теплової та електричної енергії (у грошовому вимірі)	Тис. грн.

